

ΡΟΥΜΕΛΙΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

• Ιστορία • Λαογραφία • Περιβάλλον • Λογοτεχνία • Τέχνες • Βιβλίο • Πολιτισμός • Παράδοση • Αρχαιολογία

ΔΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ Π.Κ.Ρ. • Έτος 11ο • Τιμή φύλλου 1€ • Σίνα & Δαφνομήλη - Αθήνα - 106 80 • Τηλ.-Fax: 210-3637783, Τηλ.: 210-3608885 • e-mail: roumeli@otenet.gr

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ
Η ελληνική ιστορία
και η ελληνικότητα
της Μακεδονίας

Σελ. 5-8

ΑΦΙΕΡΩΜΑ
Θέατρο Σκιών:
Έκθεση
«Υμνος στη σκιά»

Σελ. 9

ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΙΣ
Στις αλψμόντες
πατρίδες
της Καπαδοκίας

Σελ. 10-11

Το Αιγαίο, κοιτίδα του Δυτικού Πολιτισμού

Η φυλογενετική εξέλιξη του ανθρώπου από μια κοινή προγονική μορφή, που υποστηρίχθηκε από το Δαρβίνο το 1871 στο επαναστατικό σύγγραμά του «Προέλευση του ανθρώπου», έχει τις ρίζες της στην προχριστιανική αρχαιότητα, στις μυθικές Κοσμογονίες, Θεογονίες και Ανθρωπογονίες. Στο σοκρατικό διάλογο «Πρωταγόρας» ο σοφιστής διηγείται το μύθο για τη δημιουργία των άλογων ζώων και των ανθρώπων από τους θεούς: «Υπήρξε εποχή, όταν μόνο θεοί ζούσαν σ' αυτό τον κόσμο, τα θνητά γένη των ανθρώπων δεν είχαν ακόμη εμφανιστεί». Όταν έφτασε επιτέλους η ώρα να δημιουργηθούν και οι άνθρωποι, τότε οι θεοί τους έπλασαν από χώμα και φωτιά.

Γράφει ο ΠΕΤΡΟΣ ΘΕΜΕΛΗΣ

Ο Ησίοδος («Έργα και Ημέρα») παραδίδει ότι ο Ζeus κατακεραύνωσε τους εξεγερμένους Τιτάνες και δημιούργησε τους «ανθρώπους επαναστάτες» από τη φωτιά του κεραυνού και τις καιόμενες σάρκες των Τιτάνων.

Παρακολουθεί σε συνέχεια ο βιοιώτης ποιητής τη σταδιακή αύξηση του κακού στον κόσμο των ανθρώπων με την εναλλαγή των γενεών και διεκτραγωδεί την παρούσα κατάσταση στον κόσμο, όπου ο πόνος (κόπος) είναι αναπόφευκτο κακό για τον άνθρωπο

από τότε που εξέπεσε, έχασε δηλαδή τον «παράδεισο». Η χρυσή γενεά των ανθρώπων, που έπλασαν οι αθάνατοι, ζούσαν σαν θεοί, χωρίς λύπες, μακριά από κόπους και πόνους και για πάντα νέοι. Όταν πέθαιναν ήταν σαν να κοιμούνται.

Η εύφορη γη, πραγματικός «παράδεισος», πρόσφερε με αφθονία τους καρπούς της. Είχαν όλα τα αγαθά δικά τους, ζούσαν ειρηνικά κι ανέμελα, όπως ο Αδάμνα, που σημαίνει «ο αγαπημένος των θεών» (Ησύχιος, στη λ. αδαμνείν).

Τον Αδάμνα τον τιμούσαν στα μυστήρια της Σαμοθράκης ως τον πρώτο των ανθρώπων, όπως εμείς τον Αδάμ. Μετά την «πτώση» τους από τον παράδεισο, οι άνθρωποι παρέμεναν γυμνοί και άοπλοι.

Έκλεψε όμως ο Προμηθέας τις τέχνες του

νάγκη να χτίσουν πόλεις για να προστατευτούν. Πίστεψαν σε θεούς, έκτισαν βωμούς και ύψωσαν αγάλματα θεών.

Ένα από τα δώρα του Προμηθέα στους ανθρώπους που «σέρονταν ακόμα σαν τα μυρμήγκια στα ανήλιαγα κοιλώματα των σπηλαίων», ήταν τα ιστιοφόρα, τα «θαλασσόπλαγκτα λινόπτερα ναυτίλων οχήματα»,

Ηφαίστου και της Αθηνάς και τις χάρισε στους ανθρώπους. Πήραν έτσι μερίδιο από τον κληρο των θεών μόνοι αυτοί από όλα τα όντα της γης. Με την αξιοσύνη τους συγκρότησαν τάχιστα γλώσσα και λέξεις, συνταυρίζοντας τις συλλαβές. Βρήκαν μόνοι τους τα ενδύματα και τα υποδήματα, τα σκεπάσματα και τις τροφές, που τους πρόσφερε αυτόματα η πλούσια γη, πριν ακόμη καλλιεργηθεί. Με αυτά τα εφόδια ζούσαν σε σπήλαια, χωρίς συνοικισμούς και πολιτείες. Αργά ένιωσαν την α-

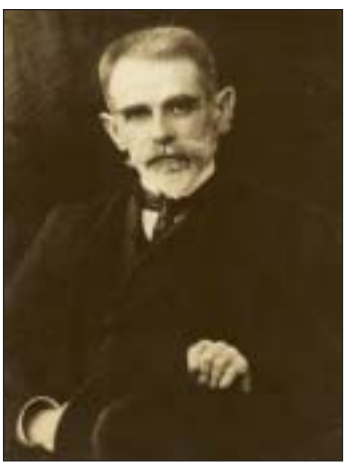
νάγκη να χτίσουν πόλεις για να προστατευτούν. Πίστεψαν σε θεούς, έκτισαν βωμούς και ύψωσαν αγάλματα θεών.

όπως τα αποκαλεί με την απαράμιλλη ποιητική εκφραστική του δύναμη ο Αισχύλος στον «Προμηθέα Δεσμώτη» (στίχοι 452 - 454). Είναι εκπληκτικό! Θα έλεγε κανείς ότι ο ποιητής είχε γνώση της προϊστορίας. Σύμφωνα με τις πρόσφατες αρχαιολογικές έρευνες, οι κάτοικοι των παράκτιων περιοχών του ελλαδικού χώρου γνώρισαν τη θάλασσα, πολύ πριν ασχοληθούν με τη βοσκή των ζώων και την καλλιέργεια της γης. Κατασκεύαζαν πλοία πριν ακόμη βγουν από τα σπήλαια και κτίσουν κατοικίες. Από την ένατη χιόλας προχριστιανική χιλιετία ναυτικοί εξερευνούσαν με τα πλεούμενά τους το Αιγαίο, σε μια εποχή δηλαδή που οι άνθρωποι εξασφάλιζαν ακόμη την τροφή τους κνηγώντας ή συλλέγοντας καρπούς. Πλέοντας, οι λιγοστοί ακόμη τότε τολμηροί άνθρωποι της θάλασσας, προς το νησί της Μήλου ανακάλυψαν ένα σκουρόχρωμο, διάφανο και σκληρό ηφαιστειακό πέτρωμα, τον οψι(δι)ανό.

Το επεξεργάζονταν επιδέξια και κατασκεύαζαν μ' αυτό μαχαίρια, ξυστρες, τρυπάνια. Λεπίδες από οψι(δι)ανό εμφανίζονται στο σπήλαιο Φράγγχι της Αργολίδας από την όγδοη χιλιετία π.Χ. ταυτόχρονα με κόκαλα ψαριών, που μαρτυρούν και αυτά με τη σειρά τους τη στροφή του ανθρώπου στη θάλασσα του Αιγαίου, την κοιτίδα του δυτικού πολιτισμού.

Προσωπογραφίες

Κωστής Παλαμάς, ο ποιητής της Ρωμοσύνης

Γράφει ο ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Στις 27 Φεβρουαρίου 2009 συμπληρώθηκαν 66 χρόνια από το θάνατο και 150 χρόνια από τη γέννηση του μεγάλου ποιητή της Ρωμοσύνης, Κωστή Παλαμά.

Οι σκέψεις που ακολουθούν ας είναι ελάχιστη προσφορά μνήμης και ευγνωμοσύνης στο μεγάλο πνευματικό ηγέτη και αναμορφω-

τή του νεοελληνικού πολιτισμού.

σελ. 12

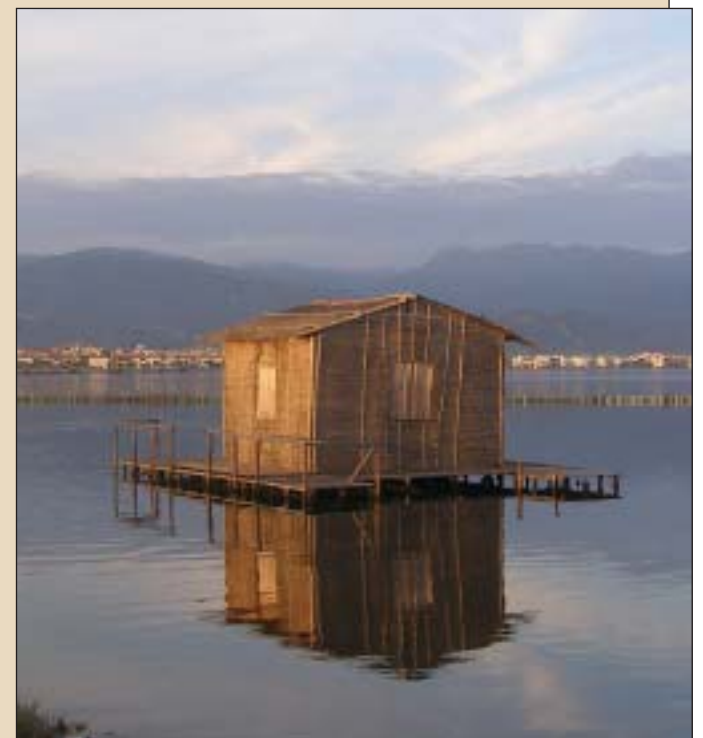
Η εμφάνιση της πόλεως του Μεσολογγίου και η προέλευση της ονομασίας του

Γράφει η ΣΠΥΡΙΔΟΥΛΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΥ

Το Μεσολόγγι είναι νεότερη πόλη, στις πηγές τις οποίες εμφανίζεται για πρώτη φορά κατά τον 16ο αιώνα. Τις πληροφορίες αντλούμε από το Αρχείο Ζακύνθου, όπου, από το α' μισό του αιώνας, εμφανίζονται οι πρώτοι ασχοληθέντες με το ναυτεμπόριο επώνυμοι Μεσολογγίτες, και από τους Ευρωπαίους ιστοριογράφους της ναυμαχίας της Ναυπάκτου (1571), η οποία διεξήχθη όχι μακριά από οικισμό, ονομαζόμενο «da Greci Mesologni», του οποίου, σε χάρτη του 1573, σημειώνεται και το λιμάνι «Porto Mesologni».

Οι αδιάφυστες αυτές πηγές ανατρέπουν απόψεις περί εμφάνισης της πόλεως σε μεταγενέστερες εποχές, όπως π.χ. στα τέλη του 16ου αιώνας ή στον 17ο αιώνα.

Συνέχεια σελ. 11

ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ-ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΚΟΥΣΤΑΣ

«Φως, από το σκοτάδι»

Η έκθεση του εγνωσμένου κύρους χαρακτήρα **Απόστολου Κούστα**, που πραγματοποιήθηκε με επιτυχία στο διάστημα 16 Μαρτίου και 4 Απριλίου 2009 έφερε όσους την παρακολούθησαν σε επαφή με την ελληνική ιστορία.

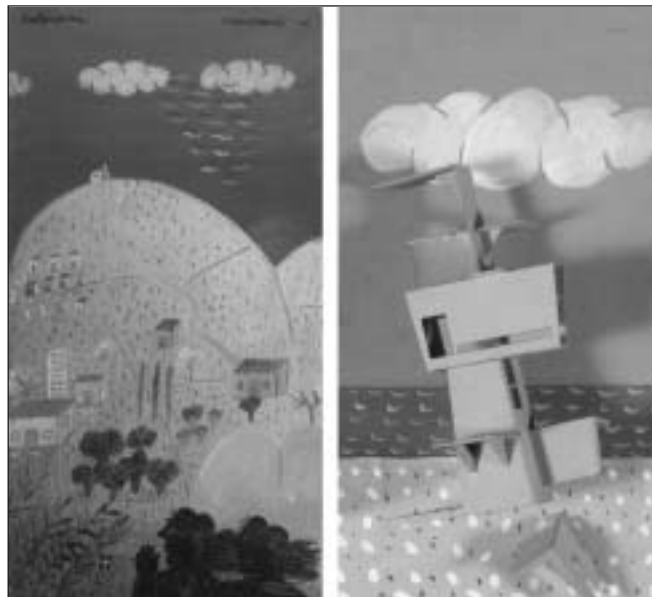
Φιλοξενήθηκε στο Harman Center for the Performing Arts στην Ουάσινγκτον

και πραγματοποιήθηκε με τη συνεργασία του θεάτρου Shakespeare και του Κοινοφελούς Ιδρύματος «Αλέξανδρος Σ. Ωνάσης», με χορηγό τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Αιτωλοακαρνανίας.

Η αρχαιολόγος και κριτικός τέχνης **Δρ. Βιβή Βασιλοπούλου** για την έκθεση μεταξύ άλλων ανέφερε: «Η δεξιοσύνη του Απόστολου Κούστα χαλιναγωγεί την αιχμηρότητα του ελληνικού φωτός και μεταφέρει στη ζωγραφική επιφάνεια «εγχαράκτη» τη δική του καταγραφή, που φωτίζει τα σύμβολα και τις αναφορές με τρόπο πλάγιο αλλά και απλό».

ΙΔΡΥΜΑ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ & ΜΟΥΣΙΚΗΣ Β & Μ ΘΕΟΧΑΡΑΚΗ

Πρόγραμμα εκδηλώσεων Οκτώβριος 2009 - Ιανουάριος 2010

Νέες προσεγγίσεις στη βυζαντινή παράδοση.

Μουσικό πρόγραμμα

24/9 έως 13/12/09

• **Ρεσιτάλ πιάνο της Λορέντας Ράμου**
Σούιτες σε κόκκινο μείζον.

4/11/2009

• **Λόγος και μουσική**
Ο Γιάννης Βακαρέλης παρουσιάζει ένα πρόγραμμα που, με ευαισθησία και πάθος, κλώθει ένα νήμα λόγου και μουσικής.

26 και 27/11/09

• **Bjarke Mogensen, David Lau Magnussen**
Ο Bjarke Mogensen θεωρείται ένας εκ των πρωτοπόρων στο ακορντεόν, ο οποίος συνοδεύεται στο πιάνο από τον πολυβραβευμένο David Lau Magnussen.

10 και 11/12/09

• **Cha de Shbeir, Imane Homsy, Κυριάκος Καλαϊτζίδης**
Ύμνοι της Ανατολής - Μουσική αναδρομή.

21 και 22/1/2010

• **Νίκος Ξυδάκης, Βασίλης Ρακόπουλος**
Μια νύχτα του χειμώνα.

• Οι μουσικές εκδηλώσεις λαμβάνουν χώρο στο αμφιθέατρο του Ιδρύματος Β & Μ Θεοχαράκη με ώρα έναρξης 20.30. Πληρ. www.thf.gr

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΡΟΥΜΕΛΙΩΤΩΝ

ΚΟΙΝΩΦΕΛΕΣ ΙΔΡΥΜΑ

ΣΙΝΑ & ΔΑΦΝΟΜΗΛΗ 1Α 10680 ΑΘΗΝΑ

ΤΗΛ. - ΦΑΞ: 210-3637783, e-mail:roumeli@otenet.gr

Πρόσκληση

Το Διοικητικό Συμβούλιο του Πνευματικού Κέντρου Ρουμελιωτών θα τελέσει τον καθιερωμένο ετήσιο εορτασμό για την Εθνική μας επέτειο της 28ης Οκτωβρίου 1940 την Κυριακή 25 Οκτωβρίου 2009 και ώρα 18.00 στην αίθουσα Δελφοί του Μεγάρου.

Για το λόγο αυτό προσκαλεί όλα τα μέλη του, τους Ρουμελιώτες, τις Ρουμελιώτισσες και τους φίλους του Π.Κ.Ρ. να τιμήσουν και να λαμπρύνουν με την παρουσία τους την εκδήλωσή του.

Η Α.Μ. ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ. Ιερώνυμος Β' και η Α.Ε. ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας κ. Κάρολος Παπούλιος προσκλήθηκαν να παραστούν.

Πρόγραμμα

18.00 Έναρξη με επιμνημόσυνη δέηση και κατάθεση στεφάνων στο μνημείο του Τσοδιά με τον Εθνικό Ύμνο από τη Φιλαρμονική του Δήμου Αθηναίων.

18.30 Χαιρετισμός από τον Πρόεδρο του Π.Κ.Ρ. και επίτ. Εισαγγελέα Εφετών κ. Γεώργιο Κουβέλη.

18.40 Προβολή κινηματογραφικής ταινίας για το Βορειοηπειρωτικό Έπος.

19.00 Παρουσίαση του ομιλητή από τη Γραμματέα του Ιδρύματος κα Γιώτα Νούθα.

19.10 Ομιλία του Αντιστρατήγου Αστυνομίας ε.α. και Γενικού Γραμματέα του Π.Κ.Ρ. κ. Ιωάννη Ψαρογιάννη με θέμα: «Η 28η Οκτωβρίου 1940».

19.40 Δημοτική μουσική και τραγούδια από το περίφημο παραδοσιακό συγκρότημα των αδελφών Χονδραλή από το Νεοχώριο Υπάτης Φθιώτιδας.

Χοροί με παραδοσιακές φορεσιές από τις χορευτικές ομάδες των Λουτρών Υπάτης Φθιώτιδας και του Πνευματικού Κέντρου Ρουμελιωτών, που θα παρουσιάσουν οι χοροδιδάσκαλοί τους Γεώργιος Πολίτης και Θωμάς Βλαχούλης.

20.30 Λήξη εορτής από τον κ. Πρόεδρο. Δεξίωση.

Με ξεχωριστή εκτίμηση και Ρουμελιώτικους χαιρετισμούς
Για το Διοικητικό Συμβούλιο

Ο Γεν. Γραμματέας Ο Πρόεδρος
Ψαρογιάννης Ιωάννης Κουβέλης Γεώργιος
Αντιστράτηγος Αστυνομίας ε.α. Επίτ. Εισαγγελέας Εφετών

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΡΟΥΜΕΛΙΩΤΩΝ

ΚΟΙΝΩΦΕΛΕΣ ΙΔΡΥΜΑ

Γραφεία Σίνα & Αραχώβης - Αθήνα 106 80
Τηλ.: 210-3608885, Τηλ. - Fax: 210-3637783

Όπως κάθε χρόνο έτσι και φέτος
στο Πνευματικό Κέντρο Ρουμελιωτών
συνεχίζονται τα μαθήματα Χορού
με το δάσκαλο **Θωμά Βλαχούλη**,
κάθε Δευτέρα και ώρα 7.30 - 9.30 μ.μ.
Σας προσκαλούμε να συμμετέχετε!

ΡΟΥΜΕΛΙΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ
ΡΟΥΜΕΛΙΩΤΩΝ «Π.Κ.Ρ.»

• Γραφεία: Σίνα και Δαφνομήλη, Αθήνα 106 80, Τηλ./Fax: 210-3637783, Τηλ.: 210-3608885
e-mail: roumeli@otenet.gr και yn72@otenet.gr

■ **Εκδότης:** ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΟΥΒΕΛΗΣ, Πρόεδρος Π.Κ.Ρ.

■ **Συνδρομές:** ΠΑΝ. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ, Τηλ.: 210-3644715

■ **Συντάσσεται από Επιτροπή**

■ **Ετήσιες Συνδρομές:**
Φυσικά πρόσωπα 25€,
Νομικά πρόσωπα 25€, Εξωτερικού ΗΠΑ 80\$,
Τιμή φύλλου 1€

■ **Επιμέλεια και συντονισμός έκδοσης:**
ΓΙΩΡΓΟΣ ΧΡΥΣΟΒΙΤΣΙΑΝΟΣ,
e-mail: chrisov2@otenet.gr, τηλ.: 210-5240732

■ **Γραμματεία:** ΓΙΩΤΑ ΝΟΥΘΑ, Τηλ.-Fax: 210-3637783

■ **Εκδοτική Παραγωγή:** ΜΕΜΦΙΣ ΑΕ, Τηλ.: 210-5240728,
Fax: 210-5224556, e-mail: memfisae@otenet.gr

Τα ενυπόγραφα άρθρα εκφράζουν τις απόψεις και μόνον των αρθρογράφων και δεν δεσμεύουν το Π.Κ.Ρ.
Παράκληση: Κείμενα που αποστέλλονται για δημοσίευση να μην υπερβαίνουν την μία σελίδα. Προτιμούνται τα κείμενα που δεν έχουν δημοσιευθεί και τα κείμενα που αποστέλλονται με ηλεκτρονική μορφή. Κείμενα που αναφέρονται σε ειδικά θέματα να συνοδεύονται με σχετικό φωτογραφικό υλικό. Χειρόγραφα κείμενα και φωτογραφίες δεν επιστρέφονται.
Η διεύθυνση κρατεί στην διακριτική της ευχέρεια τη δημοσίευση ή μη άρθρων ή συνεργασιών.

Η εμφάνιση της πόλεως του Μεσολογγίου και η προέλευση της ονομασίας του

Η πόλη αποτελεί το διάδοχο οικισμό όλων, ό-
σοι ανεπτύχθησαν διαχρονικά στις παρυφές
της μεγάλης λιμνοθάλασσάς του, πλούσιες
σε αλιεύματα και αλάτι, που παρείχε την επικοινωνία
με τις ανοιχτές θάλασσες και, με τη ρηχότητα
των νερών της, ασφάλεια στους δύσκολους καιρούς.
Σε συνδυασμό με τη γονιμότητα του κάμπου και το
ήπιο κλίμα, ο χώρος ανέδειξε, από τους μυκηναϊ-
κούς ακόμη χρόνους, τα μεγάλα πολιτικά και πολι-
τιστικά κέντρα Καλυδώνια και Πλευρώνα «πρόσχη-
μα της Ελλάδος» (Στράβων), αλλά και μικρότερα,
όπως η αρχαία Αλίφωνα και η ρωμαϊκή εγκατά-
σταση (θέρμαι) στις παρυφές της πόλεως· όλων
αυτών τα ερείπια και ίχνη περιλαμβάνονται στο χώρο
του σημερινού Δήμου Ιεράς Πόλεως Μεσολογγίου.
Την επιλογή της σημερινής θέσεως της πόλεως υπα-
γόρευσε η τουρκική απειλή, αναγκάζοντας τον πλη-
θυσμό της περιοχής να ζητήσει καταφύγιο σε τρία
νησάκια, με μικρή μεταξύ τους απόσταση, πυκνά
δασωμένα και πολύ κοντά στην ακτή της Λιμνοθά-
λασσας. Φυσικές προσχώσεις και ανθρώπινη επέμ-
βαση τα ένωσε μεταξύ τους και με την απέναντι στε-
ριά, σχηματίζοντας τη χερσόνησο της πόλεως του
Μεσολογγίου.

Ως προς την ονομασία της πόλεως, ακόμη επι-
κρατεί στο Μεσολόγγι η λανθασμένη άποψη, κατά την οποία η
λέξη έχει ξενική προέλευση, ιταλική ή, κατ' άλλους, δαλματική.

Την ιταλική προέλευση, ετυμολογώντας από το **Mezzo laghi**,
προέβαλε ο Κ. Στασινόπουλος (1926), του οποίου την άποψη α-
σπάσθησαν έκτοτε οι περισσότεροι Μεσολογγίτες και οι συγ-
γραφείς Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος (1940), Κ. Πετρονικολός
(1973), Γ. Κοκοσούλας (1990), Ακακία Κορδόση (2007), η ο-
ποία προβάλλει διαφορετική φράση («Mezo lagi», αν δεν πρό-
κειται περί τυπογραφικού λάθους) ως ιταλική και αυτή, ονομα-
σία την οποία έδωσαν «κάποιοι Ιταλοί ναυτικοί» και Χρυσού-
λα Σπυρέλη (ΥΠΕΧΩΔΕ... σελ. 146).

Τη δαλματική προέλευση θεώρησε ως «ισχυρότερα» ο Χ.
Ευαγγελάτος (1959), δεχόμενος την «ερμηνεία του Τηλεμάχου
Κωστάκη, παλαιού δικηγόρου, κρατήσαντος την παράδοσιν μέ-
χρι του 1915, όταν απέθανε». Κατ' αυτόν το Μεσολόγγι είναι
συνώνυμο του δαλματικού **Messo-laghi** που σημαίνει λιμνο-
χώρι και συμπληρώνει: «Ο συνοικισμός του Μεσολογγίου, οικι-
σθείς κατά πρώτον υπό Δαλματών πειρατών» αποτελούσε,
κατά την εποχή της ναυμαχίας της Ναυπάκτου, συνοικισμό «α-
λιών, προφανώς νησιωτών και πειρατών».

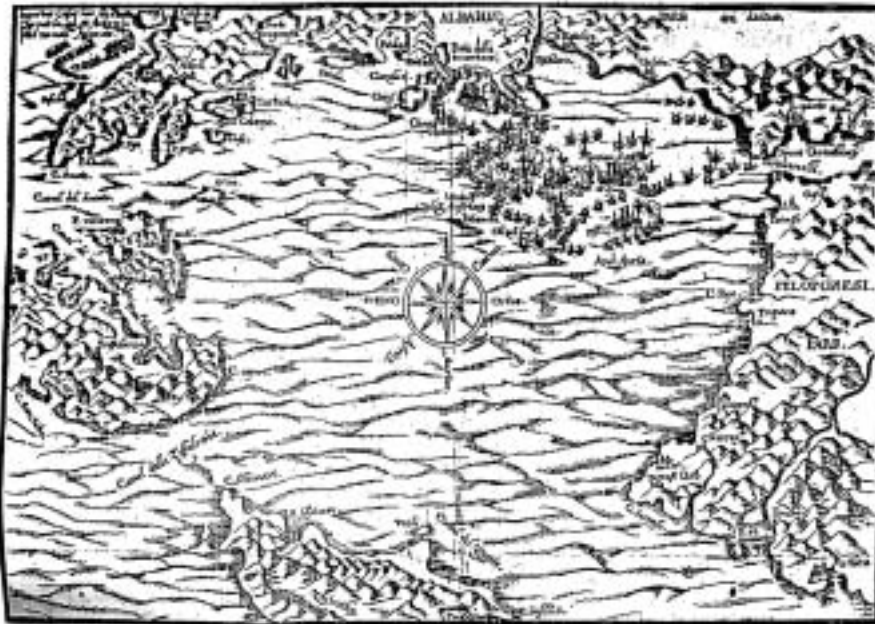
Λογίας προελεύσεως, και οι δύο θεωρίες εμφανίστηκαν από
τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αι. και φαίνεται να στηρίχθηκαν
η μεν πρώτη στις, μέσω Επτανήσου, ιστορικά βεβαιωμένες σχέ-
σεις των Μεσολογγιτών με την Ιταλία, η δε δεύτερη στη δράση
Δαλματών πειρατών στις γειτονικές του Μεσολογγίου θάλασ-
σες.

Ύστερα από όσα εξετάθησαν, είναι φανερό πως δεν ευστα-
θούν οι δημιουργηθείσες απόψεις του 20ού αιώνας, για τις ο-
ποίες, όμως, καθίστανται αναγκαίες μερικές επισημάνσεις:

Στην πρώτη άποψη, η ονομασία από Ιταλούς ναυτικούς θα α-
ποκλεισθεί, αντιτίθεται δε στην παραδοχή της συγγραφείας, η
οποία τοποθετεί την εμφάνιση του Μεσολογγίου στα τέλη του
16ου αιώνας, καθόσον η πόλη έχει ήδη εμφανισθεί με το όνομά
της αρκετές δεκαετίες ενωρίτερα. Εξάλλου, πρόκειται για επο-
χή, κατά την οποία οι πηγές μας γνωρίζουν επακριβώς τους λα-
ούς που τότε κινήθηκαν στην περιοχή του Μεσολογγίου και δεν
αναφέρεται ιταλική δραστηριότητα τόσο έντονη, ώστε να αλ-
λάξει και το όνομα ενός προϋπάρχοντος οικισμού, ανήκοντος
μάλιστα σε ισχυρό εχθρικό κράτος, την Οθωμανική Αυτοκρα-
τορία· με τις τότε επικρατούσες συνθήκες, ιταλικός εποίκισμός
ήταν αδύνατο να δημιουργηθεί σε τουρκικό έδαφος.

Για τη δεύτερη περί Δαλματών πειρατών άποψη, είναι γνω-
στό πως οι θηριώδεις αυτοί ληστές της θάλασσας ξεκίνησαν τη
δράση τους από την πόλη Segna της Αδριατικής, σπέρνοντας
τον τρόμο και στις ελληνικές δυτικές θάλασσες. Με ορμητήρια
και στον Πατραϊκό κόλπο, σημειώθηκαν επιδρομές τους και
στα νερά του Μεσολογγίου. Όμως, η έξοδος τους από την
Αδριατική και η εμφάνισή τους στις ελληνικές θάλασσες είναι
τεκμηριωμένη και πλέον του αιώνας μεταγενέστερη της εμφα-
νίσεως του Μεσολογγίου. Άγνωστο παραμένει το που στηρί-
χθηκε και πώς κατέληξε στη θεωρία του ο Κωστάκης, δεδομέ-
νου και του ότι δεν υπήρξε δαλματική γλώσσα ή διάλεκτος στην
ανήκουσα τώρα στο κράτος της Κροατίας Δαλματία, κατά και
την πρόσφατη διαβεβαίωση της κυρίας Κοραλλίας Τσέρνκο-
βιτς, καθηγήτριας της αρχαίας και νέας ελληνικής γλώσσας στο
Zagreb της Κροατίας· η Κροάτισσα επιστήμων πληροφορήσε
τη γράφουσα ότι οι κάτοικοι της παραλιακής Δαλματίας είχαν
μεν στενότερες επαφές με την απέναντί τους Ιταλία αλλά, στη
γλώσσα της πατρίδος της είναι ανύπαρκτο το **Messi-Laghi** του
Κωστάκη.

Γράφει η ΣΠΥΡΙΔΟΥΛΑ Κ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΥ

Contarini G.P., Lepanto Basel 1573.
Η ναυμαχία της Ναυπάκτου (Σύλλογος Μ. Κοτίνης)

Τρία χρόνια προ του θανάτου του Κωστάκη, (1912) εκδίδε-
ται η ποιητική Σύλλογος «Καμιοί της Λιμνοθάλασσας» του Με-
σολογγίτη Κωστή Παλαμά όπου, στο ποίημα «Μια παράδοση»,
ο ποιητής αναφέρεται στους πειρατές προγόνους του:

«*Ἦρθες ἀπὸ τ' ἀγνώριστο· ἀπὸ πέτρα
ἀπὸ πού; δὲν το ξέρεις οὐτ' ἐσύ.
Ἐφερνες τ' ἄγια λείψανα μίας πίστεως
καὶ μίας φυλῆς τῆ βούλα τῆ χρυσῆ.
Ἦρθες με μὴ κουρσάρικη γαλέρα,
ταμπουρί ἐφαχνες νάβρεις καὶ χωσιά
.....».*

Στο ποίημα δεν υπάρχει αναφορά σε Δαλματούς και στους
στίχους δεν φαίνεται να επέδρασε η — πιθανώς προηγηθεί-
σα — διατύπωση της απόψεως Κωστάκη ως προς την καταγωγή
των πρώτων οικιστών του Μεσολογγίου· ο παλαμικός Μεσο-
λογγίτης κουρσάρος δεν είναι ξένος, ανήκει στην ελληνική φυ-

λή, αλλά και ιστορικά είναι εξακριβωμένο το ότι, σε δύσκο-
λους καιρούς, η ανάγκη αντιμετώπισης, από τη νε-
αρή μεσολογγίτικη ναυτιλία, της επικίνδυνης δρά-
σεως των πάσης προελεύσεως πολυπληθών πειρα-
τών, οδήγησε και τους Μεσολογγίτες ναυτικούς
στην άσκηση πειρατείας. Οι μεσολογγίτικες παρα-
δόσεις, όπως τις άκουσε, στα παιδικά και νεανικά
του χρόνια στο Μεσολόγγι, ο Παλαμάς, περιελάμ-
βαναν ασφαλώς και την πειρατική προγονική δρα-
στηριότητα, την οποία τραγούδησε. Ανέκαθεν δεμέ-
νοι με τον τόπο τους, οι άνθρωποι της Λιμνοθάλασ-
σας αποτέλεσαν ιθαγενές στοιχείο, το οποίο, σύμ-
φωνα με Μεσολογγίτη συγγραφέα, δέχθηκε και ε-
ποικισμούς κουρσάρων, προσωρινούς ή μόνιμους.

Η ισχυρότερη διάψευση της θεωρίας περί ξενι-
κής προελεύσεως της ονομασίας του Μεσολογγίου
προέρχεται από πηγές παλαιότερες κατά έναν αιώ-
να. Παρουσιάζεται σε όλες τις σχετικές πηγές του
19ου αιώνας, σε όλα τα κείμενα όσων Ελλήνων και
ξένων συγγραφέων αναφέρονται στο θέμα. Όλοι
συμφωνούν ότι η ονομασία **Μεσολόγγι**, περιγραφι-
κός όρος, έχει ελληνική ρίζα με πρώτο συνθετικό το
μέσος και δεύτερο το **λόγγος**, το δεύτερο γραμμένο
ελληνικά από τους ξένους.

Ο παλαιότερος Μεσολογγίτης ιστορικός που στη-
ρίζει την άποψή του στο ότι ο οικισμός «εκτίθη εν μέσω λόγ-
γου», την οποία δέχεται και ο άλλος παλαιός Μεσολογγίτης ι-
στορικός, ο οποίος προσθέτει ότι έχει την πληροφορία εκ «πα-
ραδόσεων επιτοπίων» και «από του στόματος των επιζησάντων
ηρώων». Με αυτήν την («κοινήν δόξαν») παράδοση, συμφωνεί
και μεγάλος ερευνητής της νεότερας μας ιστορίας, δεχόμενος
και αυτός ότι η πόλις έλαβε το όνομά της «ως κειμένη δηλονό-
τι εν μέσω λόγγου ή δάσους».

Το αναφερόμενο δάσος αφορά στην πυκνή βλάστηση, η ο-
ποία, συμφώνως με όλους τους παραπάνω συγγραφείς, εκάλυ-
πτε την περιοχή του Μεσολογγίου. Το μεσολογγίτικο βουνό, ο
Αράκυνθος, πυκνά δασωμένος από την Αρχαιότητα (θήρα Κα-
λυδωνίου Κάπρου), διετήρησε, έως τις παρυφές του Μεσολογγί-
ου, την πλούσια βλάστησή του μέχρι και τους νεότερους χρόνους.
Σήμερα, το δάσος του διατηρείται μόνο στη βόρεια πλαγιά του,
η νότια, αφού αγκάλιασε κατά τη γέννησή του το Μεσολόγγι,
τροφοδότησε με την ξυλεία του τα μεσολογγίτικα ναυπηγεία στα
χρόνια (18ος αι.) της μεγάλης ακμής του μεσολογγίτικου ναυτι-
κού. Αναβλάστησε και πύκνωσε («Το δάσος που λαχτάριζες ώ-
σπου να το περάσεις») για να το εξαφανίσουν οριστικά «ανί-
δρωτοι λωτόμοι» (Μ. Μαλακάσης) στα παιδικά χρόνια του ποιη-
τού, αφήνοντάς του μια από τις ζωηρότερες αναμνήσεις της με-
σολογγίτικης ζωής του, όπως ο ίδιος αναφέρει:

«*Τα μυστικά του τραγουδιού
μουν τάμαθες ἐσύ,
μ' αἰχμαστὴ μὲν θύμησιν!
βασιλικὴ του παραθύρου,
ματάκια πὸν προσμένετε
καβάλα νὰ περάσω
κι ἐσὺ πελεκημένο δάσο».*

(Σκόρπια φύλλα το δέντρου της ζωής μου)

Το «πελεκημένο δάσο» χάθηκε, μαζί του έσβησε από τη μνή-
μη των συμπατριωτών του Μαλακάση και η συμβολή του (λόγ-
γου) στην ονομασία της πόλεώς τους.

• Βιβλιογραφία στην συγγραφέα

ΜΕΜΦΙΣ Α.Ε.
Γραφικές Τέχνες

Δεν εκδίδουμε «απλά» τα έντυπά σας.

Δημιουργούμε με ταχύτητα, ποιότητα, υπευθυνότητα
και... μεράκι!

Για βιβλία, εφημερίδες, διαφημιστικά έντυπα,
εσείς απλά επικοινωνήστε μαζί μας.
Εμείς θα κάνουμε όλα τα υπόλοιπα.

Σωκράτους 23, Αθήνα 10552, Τηλ. 210 5240732, Fax. 210 5224556, E-mail. memfisae@otenet.gr

ΕΞΑΡΤΗΣΕΙΣ

Συμφιλίωση με τις κοινωνικές μεταβολές που συντελούνται καθημερινά στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης, όπου τα περιθώρια διαφυγής περιορίζονται δραματικά και συνειδητοποίηση των νέων εξωπραγματικών απαιτήσεων των καιρών, που αναμφίβολα οδηγούν σε εξαρτήσεις.

Η αποδοχή της αλήθειας της εξάρτησης σημαίνει τη γνώση του θέματος και την άμεση προσέγγισή του, αφού εξάρτηση δεν σημαίνει κατ' ανάγκην μόνον τη χρήση ουσιών. Αυτή είναι ίσως επακόλουθο άλλων περισσότερο τρομακτικών μύθων, που ξεκινούν από την οικογένεια και τον περίγυρο και που αφορίζονται παράλογα από τα μέσα ενημέρωσης και από πολλά προγράμματα αποθεραπείας και εφαρμογής, απ' όπου απουσιάζει η γνώση και οι τρόποι προσέγγισης.

Η αναζήτηση της προσωπικής ισορροπίας στις εξαρτήσεις, ακυρώνει απόλυτα την ελευθερία, το δικαίωμα της καθημερινής επιλογής, την ανακάλυψη της ουσίας και του νοήματος, της χαράς της ζωής, μέσα από τον ατομικό αγώνα και αντιστάσεις. Το ασφυκτικό περιβάλλον που οδηγεί στη λύση των εξαρτήσεων ενδεχομένως ξεκινά μέσα από την οικογένεια, όπου οι αποράσεις δεν λαμβάνονται στο πλαίσιο μιας ευρύτερης αποδοχής και ύστερα από διάλογο, ανάλυση και εξηγήσεις. Η επιλογή του σχολείου, των φίλων, ο επαγγελματικός προσανατολισμός, ακόμη και ο σύντροφος πολλές φορές αντί να αποτελέσει επιλογή των νεότερων μελών της οικογένειας, συνήθως αυτός επιλέγεται ή υποδεικνύεται με άμεσους ή έμμεσους τρόπους από τους μεγαλύτερους, με την πρόφαση της εμπειρίας και της γνώσης.

Απαξίωση, καταναγκασμός, αδιαφορία, απογοήτευση, απουσία αυτοδιαχείρισης και ανάπτυξης ενδιαφερόντων, έλλειψη συμμετοχής, απομόνωση, προσπάθεια εύρεσης αντίδοτου με εύκολη ή φθηνή δικαιολογία. Παράλληλα η ασφυκτική πίεση για κατάκτηση στόχων ονείρου, καθημερινή προσθήκη υποχρεώσεων και υπόδειξη και αντιπαράθεση προτύπων που ξεπέρασαν τα όρια, χωρίς ίχνος της υπέρβασης του εφήμερου και του ευτελούς, χωρίς τον προϋπολογισμό του κόστους της δυστυχίας, της απογοήτευσης, της κατάθλιψης. Ποιές αξίες και αρχές λειτουργούν στην κοινωνία και ποιά τα πρότυπα που θεοποιούνται. Πώς νοηματοδοτείται η παιδεία και ποιούς στόχους έχει η εκπαίδευση της νέας γενιάς και κατά πόσον ακτίνες ελπίδας ξεφεύγουν από τα στεγανά της παγκοσμιοποιημένης μα ερμητικά απομονωμένης κοινωνίας, που σύρεται υπό το άλγος των οικονομικών βαρών. Ποια ενημέρωση για τις εξαρτήσεις και τα ναρκωτικά και τις ουσίες προλαμβάνει και αποτρέπει εγκαίρως τον κίνδυνο. Ποιοί ανοιχτοί διάλογοι και ποιές κοινωνίες ανοχής ατόμων με πραγματικές

ευαισθησίες και συναισθηματικές ανάγκες και προβληματισμούς καλύπτουν τις ανησυχίες και τις ανασφάλειες των νέων. Και όταν αργότερα απότοκο της πίεσης είναι η προσφυγή στην εξάρτηση, στις ουσίες, στα ναρκωτικά, τότε η αναγκαστική προσφυγή στο διάλογο, ύστερα από την υπόδειξη του ειδικού. Αλλά τότε ποιόν διάλογο και σε ποιάν εποχή και βέβαια κάτω από ποιές συνθήκες, όταν πρότυπα και εικόνες έχουν οριστικοποιηθεί. Οι νέοι δεν είναι αδιάφοροι, όπως ίσως κάποιοι θέλουν να πιστεύουν. Απλά, θέτουν τους δικούς τους κανόνες στη συζήτηση. Το ρόλο του αποκωδικοποιητή των κανόνων της συζήτησης και των συμπεριφορών διαδραματίζει ο γονεύς, ο δάσκαλος, ο καθηγητής, ο φίλος.

Ανάπτυξη κοινωνικών αντιστάσεων μέσα από ένα κλίμα μαζικής κοινωνικής ευθύνης και άμυνας απέναντι στην απαξίωση θεσμών και αρχών, που οδηγούν σε σκευάσματα επικίνδυνης αλήθειας, η οποία οδηγεί στην άνευ όρων παράδοση στην εξάρτηση, για τη δήθεν απομυθοποίηση της πραγματικότητας, την διέξοδο από την καταπίεση και την καθημερινότητα, την αποκάλυψη της πραγματικής ισορροπίας.

Η σύνδεση της χρήσης ουσιών με την πίστη περί ανεξαρ-

τησίας στην υποδούλωση της κοινωνίας, της διαμαρτυρίας εναντίον του συστήματος και των κανόνων του, της στάσης εναντίον του κατεστημένου, δεν ισχύει, αφού αυτόματα οδηγεί τους χρήστες στην θυματοποίηση από το ίδιο το σύστημα, από το οποίο υποτίθεται προσπαθούν να διαφύγουν. Οι χρήστες των ουσιών γίνονται οι επικίνδυνοι των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, οι εύκολοι στόχοι διαπόμπευσης και κατακραυγής, που απειλούν καθημερινά την ηθική, τάχα, τάξης της εννομούμενης κοινωνίας, η οποία προθύμως καταπαράσσει τα δικά της δημιουργήματα. Με την λήψη, χρήση και κατάχρηση ουσιών μεγάλο τμήμα, ίσως και ολόκληρη η ζωή, θυσιάζεται στο βωμό των ορεξέων του συστήματος, που παράγει και αναπαράγει και συντηρεί το πρόβλημα, αναζητώντας ακόμη πιο πολλούς νέους πελάτες. Όπου η υποτιθέμενη αντίδραση, η εικονική αυτοδιαχείριση των ελευθεριών και η λύτρωση υπηρετεί απόλυτα το κατεστημένο και τους δικούς του όρους. Ο χρήστης που υποτάσσεται στα ναρκωτικά και στις ουσίες, που γίνονται πια κομμάτι του εαυτού του, προσφέρει τις καλύτερες υπηρεσίες στο κατεστημένο, το οποίο φυσικά ούτε πρόκειται να αλλάξει αλλά και στο οποίο δεν μπορεί πια να αντισταθεί ή να αναπτύξει αμυντικό τρόπο σκέψης εγκαταλείποντας ένα τμήμα του εαυτού του έτσι όπως αποφάσισε να το διαμορφώσει αυτοβούλητος ή παρασυρόμενος από κακή πληροφορία. Γίνεται η εύκολη λεία όντας απολύτως αδύναμος να εκφράσει ακόμη και τις δικές του ανάγκες και ανησυχίες, να προσφέρει βοήθεια στον εαυτό του και, φυσικά και στο σύνολο.

Ο κάθε μορφής εξαρτημένος, κατά συνέπεια και ο τοξικομανής, θέτοντας την εξάρτησή του κέντρο του κόσμου ως

μόνη λύση στα αδιέξοδα που τον ταλανίζουν και τα οποία δεν έχει την γνώση, την υποστήριξη ή δεν βρίσκει την δύναμη να αντιμετωπίσει αντιπαράθετοντας θέση, επιθυμεί να υιοθετήσει το διαφορετικό συναίσθημα, να φύγει, προκειμένου να λυθού με τρόπο που μαγικούς τα προβλήματα και οι δυστυχίες, οι ανασφάλειες και τα άγχη που τον κατατρέχουν. Η δικαιολογία είναι πάντοτε η ίδια, αφού δεν υπάρχει εξαρτημένο άτομο το οποίο να μην συνδέει την χρήση ή την αφοσίωση, με έναν λόγο, ο οποίος είτε είναι προφανής είτε φαίνεται λογικός. Το μόνο προφανές είναι πως το άτομο που αναζητεί από άγνοια και μόνο τη δόση του οδηγείται στην καταστροφή, δίχως να αλλάξει το σύστημα και δίχως να λύσει τα αδιέξοδά του.

Μόνο η γνώση και η αλήθεια σώζει. Η αλήθεια αφυπνίζει συνειδήσεις, γεννά συναισθήματα, δημιουργεί αντιδράσεις, χαρίζει πραγματική γνώση. Τρόποι λύτρωσης και προτάσεις αποθεραπείας και απεξάρτησης που προτείνονται, απαξιώνονται εύκολα, ειδικότερα όταν ο θεραπευτικός σχεδιασμός δεν έχει προετοιμασθεί κατάλληλα και το θέμα δεν προσεγγίζεται με την προσήκουσα προσοχή και τον σεβασμό, όταν μάλιστα είναι οξύτατο καθημερινό πρόβλημα της κάθε οικογένειας και της κάθε κοινωνίας. Τα προβλήματα της ομάδας, ιδιαίτερα όταν αυτή αποτελείται κυρίως από νέους, είναι και προβλήματα της ίδιας της κοινωνίας και μόνον ως τέτοια αντιμετωπίζονται με κατανοήση και πλήρη συμμετοχή που απαιτείται για τον εντοπισμό, την αντιμετώπιση, την αποθεραπεία και την επανένταξη.

Η διαχείριση του προβλήματος των εξαρτημένων από τα ναρκωτικά ατόμων αφορά στον ενιαίο ή και διαφορετικό τρόπο προσέγγισης, χωρίς υπερβολές και εξάρσεις, λόγους εντυπωσιακούς και μεγαλοστομίες, που συχνά οδηγούν σε αντίθετα αποτελέσματα. Το πρόβλημα εξ άλλου της τοξικοεξάρτησης δεν λύνεται μαγικά ή με θαύματα, αλλά ακολουθώντας ενιαίο σύστημα μπορεί να λυθεί με τη συμμετοχή ολόκληρης της κοινωνίας, με την αρωγή και τη βοήθεια ειδικευμένων ατόμων που έχουν τις προτάσεις και το σχεδιασμό προγράμματος και τις βάσεις και ικανότητες να ενημερώσουν και να πληροφορηθούν επαρκώς και συστηματικά το κοινωνικό σύνολο.

Προσέγγιση με απόλυτο σεβασμό, αγάπη, αφοσίωση, πίστη και αίτηση συγγνώμης ακόμη, ειδικότερα στα νέα άτομα το μέλλον των οποίων είχε προετοιμασθεί από την προηγούμενη γενιά, που καλείται τώρα να εντοπίσει, να αξιολογήσει, να οδηγήσει, να εμπνεύσει και ίσως να βρει το σθένος να αποθεραπεύσει, αποθεραπεύοντας ταυτόχρονα και εξορκίζοντας δικά της λάθη και δικές της παραλείψεις, ανοχές και ευθύνες.

περιβάλλον

Δεκατρία εκατομμύρια θανάτους προκαλεί κάθε χρόνο στον πλανήτη η υποβάθμιση του περιβάλλοντος από τοξικούς, μολυσματικούς ή κοινωνικούς παράγοντες. Τη μερίδα του λέοντος κατέχουν βεβαίως οι χώρες του Νότου, όπου και συσσωρεύονται οι περισσότεροι κίνδυνοι για τη δημόσια υγεία.

Οι πολιτικές δημόσιας υγιεινής που εφαρμόσαν οι δυτικές χώρες έχουν οδηγήσει στη σχεδόν πλήρη εξάλειψη των λοιμωδών νοσημάτων, στα οποία οφειλόταν το 20% της θνησιμότητας πριν από έναν αιώνα. Σήμερα, τα νοσήματα αυτά ευθύνονται μονάχα για το 2% των θανάτων.

Αντίθετα, οι χώρες του Νότου υποφέρουν ταυτόχρονα από λοιμώξεις, χρόνιες δηλητηριάσεις και ελλιπή ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Ο κυριότερος λόγος είναι η κακή ποιότητα του νερού που καταναλώνεται, καθώς προκαλεί διάρροιες, δυσεντερίες, χολέρα, τύφο και μολύνσεις με έλμινθες (σκυλήγια του εντέρου). Οι ανθυγιεινές συνθήκες που δημιουργούνται από τα στάσιμα ύδατα ευνοούν τον πολλαπλασιασμό των εντόμων που μεταδίδουν παράσιτα τα οποία προκαλούν σοβαρές ασθένειες: έτσι, η τρυπανοσωμώωση, η ογκοκέρκωση, ο δάγκειος πυρετός, η λεισημανίαση, οι αιμορραγικοί πυρετοί και η ταικουγκούνια βρίσκονται σε έξαρση. Μόνο η ελονοσία σκοτώνει 1 εκατομμύριο άτομα κάθε χρόνο.

Σε αυτές τις απειλές προστίθενται, σήμερα, οι ρύποι που απορρίπτονται στο έδαφος και στην ατμόσφαιρα ή περνούν στην τροφική αλυσίδα.

Στις πόλεις, οι κάτοικοι αναπνέουν οξείδια του θείου, υπολείμματα μολύβδου και μικροσωματίδια που εκπέμπονται από τα οχήματα και τα εργοστάσια. Οι διάφοροι τρόποι θέρμανσης που δεν εξασφαλίζουν τη σωστή απομάκρυνση του καπνού (μονοξειδίου του άνθρακα), αλλά και το κάπνισμα, συμβάλλουν στην εμφάνιση χρόνιων βρογχιτιδών και εμφυσήματος, οι οποίες περιγράφονται με το γενικότερο όρο «χρόνιες αποφρακτικές πνευμονικές ασθένειες».

Συνολικά, η ρύπανση ή η μόλυνση του περιβάλλοντος θεωρούνται υπεύθυνες για το 25% των θανάτων στις αναπτυσσόμενες χώρες, έναντι 17% για τις βιομηχανικές χώρες. Όσο για τον αριθμό ετών ζωής σε καλή κατάσταση υγείας που χάνονται για περιβαλλοντικούς λόγους, είναι 15 φορές υψηλότερος στις αναπτυσσόμενες χώρες σε σύγκριση με το Βορρά.

Στις βιομηχανικές χώρες, το φαινόμενο αποδίδεται κυρίως στις διάφορες μορφές ρύπανσης, ιδιαίτερα στις πόλεις. Μόνο στη Γαλλία, θεωρούνται υπεύθυνες για 6.000 - 9.000 θανάτους κάθε χρόνο. Ένα παιδί στα δέκα υποφέρει από άσθμα. Οι καρκίνοι, οι οποίοι μαζί με τις καρδιαγγειακές παθήσεις ευθύνονται για το 60% των θανάτων, αυξάνονται κυρίως στα παιδιά (+ 1% ετησίως). Πλήττουν, δε, έναν άντρα στους δύο και μία γυναίκα στις τρεις. Από αυτούς, οι μισοί πεθαίνουν.

Το 35% των κρουσμάτων μπορεί να καταλογιστεί στην επαφή με καρκινογόνες ουσίες: η πίσσα, ο αμιάντος και τα διάφορα μικροσωματίδια προκαλούν καρκίνους του πνεύμονα. Το βενζόλιο και το οξείδιο του αιθυλενίου ευθύνονται για το 2% των λευχαιμιών. Οι αφλατοξίνες (μικροσκοπικοί μύκητες που αναπτύσσονται σε σπόρους και καρπούς) προκαλούν καρκίνους του ήπατος ή των νεφρών.

Παρατηρείται επίσης αύξηση των κρουσμάτων των αυτοάνοσων ασθενειών (σλήρυνση κατά πλάκας), της παχυσαρκίας, των προβλημάτων στην τεκνοποίηση (έντονη μείωση τόσο της ποσότητας όσο και της ποιότητας των σπερματοζωαρίων).

Μπορούν, δε, να αποδοθούν στις ορμονικές διαταραχές που προκαλούνται από τα προϊόντα που αποκαλούνται «ενδοκρινικοί διαταράκτες». Σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται πολύ διαφορετικά χημικά μόρια που περιέχονται στη σύνθεση των απορρυπαντικών, των πλαστικών, των διαλυτών ή των φυτοφαρμάκων.

Ποιος φταίει για όλα αυτά; Η χημική βιομηχανία, που συνεχίζει την ξέφρενη ανάπτυξή της: Κάθε χρόνο παράγονται σε ολόκληρο τον κόσμο 400 εκατομμύρια τόνοι χημικών προϊόντων, έναντι ενός εκατομμυρίου το 1930. Η ρύπανση φτάνει σε όλα τα επίπεδα (έδαφος, ποταμοί, θάλασσες, ανθρώπινο αίμα, μητρικό γάλα...) και εξαπλώνεται σε ολόκληρο τον πλανήτη.

Μάλιστα, το μεγαλύτερο τμήμα το πληρώνουν τα παιδιά, καθώς κάθε χρόνο τέσσερα εκατομμύρια πεθαίνουν.

Η Ελληνική ιστορία και η Ελληνικότητα της Μακεδονίας

Α' ΜΕΡΟΣ

Αν και οι αρχαιότεροι πολιτισμοί στον κόσμο γεννήθηκαν δίπλα σ' ένα μεγάλο ποτάμι, οι Ευρωπαϊκοί πολιτισμοί γαλουχήθηκαν από τη θάλασσα, την Ελληνική θάλασσα που οι Ρωμαίοι ονόμασαν Ζηλότυπα ΜΑΡΕ ΝΟΣΤΡΟΥΜ.

Χάρη στη θάλασσα που περιζώνει από τρεις μεριές την Ελληνική Χερσόνησο (μονάχα στο βορρά συνεχίζεται η στεριά), οι Έλληνες ήρθαν από πολύ ωρίς σε επαφή με τους λαούς της Ασίας, της Αφρικής και της Ευρώπης, έμαθαν και δίδαξαν, έδωσαν και πήραν, έκαναν μακρινά ταξίδια, όχι μονάχα για να εμπορευτούν αλλά για να δουν και να μάθουν.

Η Ελληνική Χερσόνησος που έχει έκταση 131.944 τετ. χιλιόμετρα και 10.000.000 περίπου πληθυσμό, αποτελείται από την ηπειρωτική Ελλάδα (Πελοπόννησος, Στερεά, Θεσσαλία, Ήπειρος, Μακεδονία, Θράκη) και τα νησιά.

Μορφολογικά ανήκει στην Ευρώπη μια και αποτελεί τη νοτιότερη απόληξη της Βαλκανικής Χερσονήσου. Με την Ευρώπη τη συνδέει ιδιαίτερα και η μικρή ενότητα των Επτανήσων (Ζάκυνθος, Ιθάκη, Κέρκυρα, Κεφαλονιά, Κύθηρα, Λευκάδα, Παξοί) μια σειρά νησιών στο Ιόνιο Πέλαγος που ορίζει την Ελλάδα δυτικά.

Αντίθετα, πολυάριθμα είναι τα νησιά του Αιγαίου Πελάγους που βρίσκονται άλλοτε μεμονωμένα, όπως η Κρήτη στο Νότο, η Ικαρία, η Χίος και η Λέσβος στην Ανατολή, η Θάσος και η Σαμοθράκη στο Βορρά, και απαρτίζουν συμπλέγματα περισσότερων νησιών όπως είναι οι Κυκλάδες, οι Σποράδες και τα Δωδεκάνησα. Τα μεγαλύτερα νησιά είναι η Κρήτη και η Εύβοια.

Οι Κυκλάδες (Αμοργός, Ανάφη, Άνδρος, Αντίπαρος, Δήλος, Θήρα ή Σαντορίνη, Ίος, Κέα, Κίμωλος, Κύθνος, Μήλος, Μύκονος, Νάξος, Πάρος, Σέριφος, Σίφνος, Σίφνος, Σύρος, Τήνος, Φολέγανδρος κ.λπ.) αποτελούνται από 39 νησιά από τα οποία μόνο τα 24 κατοικούνται.

Οι Σποράδες (Αλόνησος, Σκιάθος, Σκόπελος, Σκύρος) βρίσκονται στα ανατολικά παράλια της ηπειρωτικής Ελλάδας και διατηρούν μια γνήσια νησιωτική φυσιογνωμία και μια αναλλοίωτη λαϊκή παράδοση.

Το σύμπλεγμα των Δωδεκανήσων περιλαμβάνει 12 μεγάλα και πολλά άλλα μικρότερα νησιά (Αστυπάλαια, Κάλυμνος, Κάρπαθος, Κάσος, Καστελόριζο, Κως, Λειψοί, Λέρος, Νίσυρος, Πάτμος, Ρόδος, Σύμη κ.λπ.) το καθένα με τα δικά του χαρακτηριστικά και ταυτοχρόνως το καθένα με την ιδιοτυπία του. Τέλος, στο Σαρωνικό Κόλπο, στη θάλασσα που απλώνεται από τις ακτές της Αττικής, μέχρι τις ακτές της Πελοποννήσου, βρίσκεται μια άλλη ενότητα μικρών νησιών (Σαλαμίνα, Αίγινα, Πόρος, Ύδρα, Σπέτσες) που παρουσιάζει μία χωριστή πολυμορφία στο περιβάλλον.

Πολυμορφία χαρακτηρίζει γενικά το γεωγραφικό χώρο όλης της Ελλάδας. Από τη μία, ψηλά βουνά και οροσειρές, όπως η Πίνδος (η ορακοκοκκαλιά της Ελλάδας όπως λέγεται), ο Όλυμπος (με το Πάνθεον που είναι η ψηλότερη ελληνική κορυφή, 2.917 μέτρα) και τα βουνά της Μακεδονίας και Θράκης που διακόπτονται πού και πού από λιγότερες πεδιάδες και τροφοδοτούν μικρούς σχετικά ποταμούς. Από την άλλη, ατελείωτες εκπλήξεις στο δαντελωτό περίγυρο της στεριάς. Ο μεγάλος κατακερματισμός των ακτών είναι αυτός που δίνει μια ασυνήθιστη ομορφιά στην Ελλάδα, μοναδική στο χώρο της Μεσογείου. Το μήκος των ελληνικών ακτών υπολογίζεται γύρω στα 15.000 χιλιόμετρα.

Την πλούσια διαμόρφωση της στεριάς εμφανίζουν και οι ελληνικοί βυθοί που κάποτε, πριν από εκατομμύρια χρόνια, αποτελούσαν

συνέχεια της στεριάς. Κοντά στο ακρωτήριο Ταίναρο της Πελοποννήσου, στο λεγόμενο φρέαρ των Οινουσών, βρίσκεται και το μεγαλύτερο βάθος της Μεσογείου, 4.850 μέτρα.

Η βλάστηση και το κλίμα ακολουθούν την πολυμορφία του γεωγραφικού χώρου. Εξαιρετική είναι η ποικιλία των φυτικών ειδών. Μέχρι τώρα έχουν καταγραφεί περισσότερα από 6.000 ιθαγενή φυτά, 250 είδη από τα οποία ευδοκούν στην Κρήτη. Ο αριθμός είναι εντυπωσιακός και οφείλεται στη γεωγραφική θέση της Ελλάδας ανάμεσα στην Ευρώπη και την Αφρική. Φυτά που συνδέονται με τη χαρά της ζωής είναι και τα αμέτρητα αμπέλια. Η μεγάλη βλάστηση είναι κι αυτή ιδιόρρυθμη και προ παντός στα μέτρα του ανθρώπου. Τα δένδρα είναι μεσαίου ύψους και ποικίλουν από πεύκα, βελανιδιές, ελάτα, ελιές, μουριές, μέχρι οπωροφόρα και φοινίκες.

Εποχή του Λίθου (100.000-2800 π.Χ.)

Οι αρχαιολογικές ανακαλύψεις απέδειξαν ότι στον ελλαδικό χώρο υπήρχαν καταλιτισμοί του ανθρώπου του Νεάντερταλ, από τη Μέση Παλαιολιθική Εποχή (100.000-33.000 π.Χ.) στην Ήπειρο, Μακεδονία Θεσσαλία, Πελοπόννησο κ.λπ. Στη συνέχεια, στη Νεότερη Παλαιολιθική, ο Ελλαδικός χώρος κατοικήθηκε από το σύγχρονο Άνθρωπο. Στη Νεολιθική Εποχή (7000-2800 π.Χ.) στις εύφορες κοιλάδες της Μακεδονίας και της Θεσσαλίας εμφανίζονται οι παλαιότεροι γεωργικοί και ποιμενικοί οικισμοί της Ευρώπης. Στη Θεσσαλία μάλιστα με την πάροδο του χρόνου αναπτύσσονται οι νεολιθικοί πολιτισμοί στις περιοχές του Σέσζλου (5η χιλιετηρίδα) και Διμηνίου (4η χιλιετηρίδα). Στις Κυκλάδες έχουμε το νεολιθικό πολιτισμό του Σάλιαγκου (4η χιλιετηρίδα).

Εποχή του Χαλκού (2800-1000 π.Χ.)

Κατά την εποχή αυτή, που χαρακτηρίζεται από την εισαγωγή της τεχνικής της καταργασίας του χαλκού στον ελλαδικό χώρο, αναπτύσσονται σπουδαίοι πολιτισμοί και τίθενται οι βάσεις της διαμόρφωσης και ενοποίησης του Ελληνικού Έθνους. Στις Κυκλάδες, την Κρήτη και την κυρία Ελλάδα διαμορφώνονται αντίστοιχα οι αρχαιότεροι Ευρωπαϊκοί πολιτισμοί, ο Κυκλαδικός, ο Μινωικός και ο Ελλαδικός που στην τελευταία του φάση ταυτίζεται με το Μυκηναϊκό.

● **Πρωτοελλαδική Εποχή (2800-2000 π.Χ.).** Η Ανατολή ασκεί μεγάλη επιρροή στο χώρο του Αιγαίου κυρίως με τη διάδοση ιδεών, πολιτιστικών και τεχνολογικών επιτευγμάτων. Στην ηπειρωτική Ελλάδα το σπουδαιότερο πολιτιστικό κέντρο αναπτύσσεται στη Λέρινα. Στις Κυκλάδες ακμάζει ο (Πρώτος) Κυκλαδικός Πολιτισμός. Από το 2600 π.Χ. αρχίζει και η πρώτη φάση του Μινωικού Πολιτισμού.

● **Μεσοελλαδική Εποχή (2000-1580 π.Χ.).** Ήδη από το τέλος της προηγούμενης εποχής έχουν αρχίσει να καταβαίνουν στην κυρία Ελλάδα τα πρώτα γνωστά ελληνικά φύλα της Ινδοευρωπαϊκής ομοειθίας (Ιωνες, Αχαιοί) που εγκαθίστανται άλλοτε ειρηνικά και άλλοτε βίαια. Την περίοδο 2000-1700 π.Χ. οικοδομούνται και τα πρώτα μινωικά ανάκτορα (Κνωσός, Φαιστός, Μάλια).

Η κυριαρχία της Κρήτης εξαπλώνεται στις Κυκλάδες και στο υπόλοιπο Αιγαίο. Μετά το 1700 π.Χ. πάνω στη θέση των παλαιών που καταστράφηκαν από σεισμό χτίζονται νέα μεγαλοπρεπή ανάκτορα, ενώ προστίθεται και νέο, το ανάκτορο της Κάτω Ζάκρου.

● **Υστεροελλαδική ή Μυκηναϊκή Εποχή (1580-1100 π.Χ.).** Τον 15ο αιώνα ο Μινωικός πολιτισμός φθάνει στο απόγειό του. Η έκρηξη όμως του ηφαιστείου της Θήρας γύρω στο

Γράφει ο ΙΩΑΝΝΗΣ ΨΑΡΟΓΙΑΝΝΗΣ
Αντιστράτηγος Αστυνομίας ε.α.,
Γεν. Γραμματέας Π.Κ.Ρ.

1450 π.Χ. καταστρέφει την Κνωσό και τα κυριότερα μινωικά κέντρα. Στην παρακμή του Μινωικού πολιτισμού συντελεί και η άνοδος των Μυκηναίων. Με κέντρο τις Μυκήνες αναπτύσσεται ένας ενιαίος πολιτισμός που αγκαλιάζει την ηπειρωτική Ελλάδα, το Αιγαίο και την ανατολική Μεσόγειο. Ο 14ος και ο 13ος είναι αιώνες ακμής. Χτίζονται οχυρωμένες ακροπόλεις και ανάκτορα, νεκροπόλεις και θολωτοί τάφοι (Μυκήνες, Τίρυνθα, Πύλος, Αθήνα, Γλας, Θήβα κ.λπ.). Από τα μυκηναϊκά ανάκτορα προέρχεται και η πρώτη γνωστή μορφή της ελληνικής γλώσσας (Γραμμική γραφή Β). Η καταστροφή όμως των παλαιών της Ανατολικής Μεσογείου (Μ. Ασία, Συρία, Παλαιστίνη) τον 12ο αιώνα από τις επιδρομές των «Λαών της Θαλάσσης» δίνει ένα ισχυρό χτύπημα στο μυκηναϊκό εμπόριο πάνω στο οποίο στηρίζεται η μυκηναϊκή δύναμη. Γύρω στο 1100 π.Χ. κατεβαίνει από Βορρά και το τελευταίο ελληνικό φύλο, οι Δωριείς, που συντελούν στην τελική καταστροφή του Μυκηναϊκού - Μινωικού πολιτισμού.

● **Γεωμετρική εποχή (1100-700 π.Χ.).** Οι Δωριείς διαθέτοντας σιδερένια όπλα κυριάρχησαν εύκολα στον παρηχησμένο μυκηναϊκό κόσμο και δημιούργησαν νέα κέντρα, κοινωνία και τέχνη. Τα μυκηναϊκά ανάκτορα εγκαταλείπονται, εξαφανίζεται η Γραμμική Γραφή Β. Η οικονομία γίνεται «κλειστή» (γεωργία - κτηνοτροφία). Τη σκιά του εμπορίου παίρνουν οι Φοινίκες που θα κυριαρχήσουν στο Αιγαίο. Στο μεταξύ ογκώνεται το κύμα του αποικισμού από την ηπειρωτική Ελλάδα προς την Ανατολή (11ος και 10ος αι.). Ιδρύονται οι πρώτες ελληνικές αποικίες στα μικρασιατικά παράλια που θα εξελιχθούν σε μοσπονδίες ανεξάρτητων πόλεων. Εδώ, τον 9ο αιώνα, θα εγκατασταθεί ένα νέο πρακτικό είδος γραφής, το αλφαβητικό σύστημα που θα επικρατήσει σε ολόκληρο τον ελληνικό χώρο και αργότερα θα διαδοθεί και στην υπόλοιπη Ευρώπη.

● **Αρχαϊκή Εποχή (700-480 π.Χ.).** Αναπτύσσονται οι πόλεις-κράτη και διαμορφώνεται ενιαία θρησκευτική, κοινωνική και πολιτική ζωή (τη βασιλεία διαδέχεται η αριστοκρατία, την οποία με τη σειρά της διαδέχεται τον 6ο αιώνα η ολιγαρχία ή η τυραννία σε πολλές πόλεις της Ελλάδας). Οι Έλληνες (Ιωνες, Δωριείς κ.λπ.) που πάντα είχαν συνείδηση της ενότητας της φυλής τους, εμφανίζονται από το 776 π.Χ. να αγωνίζονται σε κοινά «панελλήνια» ιερά. Πολιτικοί και οικονομικοί λόγοι γίνονται η αιτία του δεύτερου ελληνικού αποικισμού (750-600 π.Χ.).

Με τις αποικίες, που διατηρούν στενές σχέσεις με τις μητροπόλεις, αναπτύσσεται το εμπόριο και η ναυτιλία. Η κυριαρχία του Αιγαίου επιστρέφει στους Έλληνες. Η οικονομία αναπτύσσεται. Στο τέλος της εποχής ξεχωρίζουν δύο μεγάλες δυνάμεις, η ολιγαρχική Σπάρτη (γύρω από την οποία συσπειρώνονται οι περισσότερες πόλεις της Πελοποννήσου) και η δημοκρατική Αθήνα.

● **Κλασική Εποχή (480-323 π.Χ.).** Στη στροφή του δού προς τον 5ο αιώνα, η ανεξαρτησία των Ελλήνων απειλείται από την Περσία, που μετά την κατάληψη της Ιωνίας στη Μικρά Ασία, εμφανίζεται στο Αιγαίο και σταδιακά επεκτείνεται σε ένα μεγάλο μέρος του ελλαδικού χώρου. Οι Έλληνες αντιστέκονται ενωμένοι από τη μάχη του Μαραθώνα το 490 π.Χ. μέχρι τη μάχη των Πλαταιών το 479 π.Χ., οπότε νικούν ολοκληρωτικά τους Πέρσες. Οι Περσικοί πόλεμοι ανυψώνουν το γόητρο των Αθηνών. Οργανώνεται η Αθηναϊκή Συμμαχία για την εξασφάλιση από τον περσικό κίνδυνο και την απελευθέρωση της υπόδουλης ακόμη στους Πέρσες Ιωνίας.

Η Αθηναϊκή Δημοκρατία φθάνει στο απόγειό της με τον Περικλή (Χρυσούς Αιών - άνθηση γραμμάτων και τεχνών). Η παλαιά αντίθεση των δύο υπερδυνάμεων Σπάρτης και Αθηνών, κορυφώνεται με τον Πελοποννησιακό Πόλεμο (431-404 π.Χ.), κατά τον οποίο αναδεικνύεται νικήτρια η Σπάρτη. Την ηγεμονία της όμως αμφισβητούν οι υπόλοιπες ελληνικές πόλεις και έτσι αρχίζει ένας αγώνας ανάμεσά τους που τις φθίνει οικονομικά και πολιτικά.

Στο προσκήνιο εμφανίζεται ο Βασιλιάς της Μακεδονίας Φίλιππος Β', τον οποίο μετά τη μάχη της Χαϊρώνειας (338 π.Χ.) οι υπόλοιποι Έλληνες αναγνωρίζουν ως αρχηγό της εκστρατείας εναντίον των Περσών. Η εκστρατεία πραγματοποιείται από το γιο του Αλέξανδρο και οι Έλληνες εξαπλώνονται στην Ανατολή μέχρι την Αίγυπτο και τις Ινδίες, μεταφέροντας εκεί τον ελληνικό πολιτισμό.

● **Ελληνιστική Εποχή (323-146 π.Χ.).** Ο ελληνικός πολιτισμός διαδίδεται και καλλιεργείται έξω από την Ελλάδα. Μετά το θάνατο του Αλεξάνδρου διαλύεται το απέραντο κράτος του και κατακερματίζεται σε μικρά βασίλεια με βασιλείς τους Στρατηγούς του (Μάχη στην Ίψο 301 π.Χ.). Η κυρία Ελλάδα υπάγεται στους Αντιγονίδες. Τα ελληνιστικά βασίλεια της Συρίας (Σελευκίδες) και της Αιγύπτου (Πτολεμαίοι) θα επιζήσουν μέχρι τη Ρωμαϊκή εποχή, ακτινοβολώντας τον ελληνικό πολιτισμό στην Ανατολή.

Οι πόλεμοι όμως, τόσο στην κυρία Ελλάδα, όσο και στα κράτη των διαδόχων, φθείρουν συνεχώς τον Ελληνισμό. Η Αθήνα και η Σπάρτη μπαίνουν πια σε δεύτερη μοίρα.

Η τελευταία προσπάθεια ενοποίησης του Ελληνισμού γίνεται από την Αιτωλική και Αχαϊκή Συμπολιτεία τον 3ο και 2ο αιώνα. Τον 3ο αιώνα εμφανίζονται στον Ελληνικό χώρο οι Ρωμαίοι. Τρεις φορές νικήθηκαν οι Μακεδόνες βασιλείς από τους Ρωμαίους.

Η τελευταία ελληνική μάχη δόθηκε κοντά στον Ισθμό το 146 π.Χ. Η Ελλάδα υποτάσσεται στη Ρώμη, έναν αιώνα όμως αργότερα ο Ρωμαίος ποιητής Οράτιος γράφει πως η νικήμενη Ελλάδα υπέταξε τον τραχύ κατακτητή της με τον εξελληνισμό της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας.

● **Ρωμαϊκή και Βυζαντινή περίοδος (146 π.Χ. - 1453 μ.Χ.).** Το 27 π.Χ. η Επαρχία της Αχαΐας, όπως ονομάζεται ολόκληρη η Ελλάδα, ενσωματώνεται στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία. Η Κόρινθος γίνεται το διοικητικό κέντρο του θέματος της Αχαΐας, δηλαδή πρωτεύουσα της Ελλάδας. Η Αθήνα παραμένει μεγάλο καλλιτεχνικό κέντρο.

Οι ελληνικές πόλεις θα παραμείνουν για τρεις αιώνες υπό τη ρωμαϊκή κυριαρχία.

Τα ελληνικά παραμένουν η επίσημη γλώσσα. Το 395 μ.Χ., με το διαχωρισμό της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας σε Δυτική (Ρώμη) και Ανατολική (Κωνσταντινούπολη), στην οποία υπάγεται και η Ελληνική Χερσόνησος, αρχίζει η Βυζαντινή περίοδος της Ελλάδας. Από τον 4ο μ.Χ. αιώνα αρχίζουν οι βαρβαρικές επιδρομές από Βορρά (Γόθθοι, Σλάβοι, Άβαροι, κ.λπ.) που συνοδεύονται από κάθε είδους καταστροφές. Η Αθήνα, μετά το κλείσιμο της ειδωλολατρικής Φιλοσοφικής Σχολής της το 529 μ.Χ., μεταβάλλεται σε μικρή επαρχιακή πόλη, ενώ αντίθετα η Θεσσαλονίκη γίνεται η δεύτερη πόλη μετά την Κωνσταντινούπολη, η οποία ως «Βασιλίδα των πόλεων» για μια χιλιετία και πλέον, αποτελεί το προπύργιο της ελευθερίας του Βυζαντινού Ελληνισμού. Από τον 7ο αιώνα η κυρία Ελλάδα αποτελεί «θέμα» (επαρχία) της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Μετά την κατάληψη της Κωνσταντινούπολης (1204-1261 μ.Χ.) από τους Λατίνους της 4ης Σταυροφορίας, η Ελληνική Χερσόνησος γίνεται λεία των Φράγκων, που δημιουργούν φεουδαρχικά κράτη. Τα σημερινά

Η Ελληνική ιστορία και η Ελληνικότητα της Μακεδονίας

τετα ήταν το Δουκάτο των Αθηνών (Θήβα) και το Πριγκιπάτο της Αχαΐας ή του Μορέως (Ανδραβίδα) που περιλάμβανε σχεδόν ολόκληρη την Πελοπόννησο.

Οι επιδρομές αυτές και η εμφάνιση νέων βαρβαρικών φυλών από την Ανατολή εξασθενούν το Βυζάντιο που υποκύπτει τελικά στους Οθωμανούς Τούρκους.

• **Μεταβυζαντινή Εποχή (1453-1821 μ.Χ.).** Μετά την πτώση της ηπειρωτικής Ελλάδας, οι Βενετοί που είχαν εγκατασταθεί στα νησιά του Αιγαίου και σε διάφορα λιμάνια της Πελοποννήσου, συνέχισαν τον αγώνα με τους Τούρκους ανεπιτυχώς μέχρις ότου το 1669 έχασαν και την Κρήτη.

Επί τέσσερις αιώνες οι υπόδουλοι Έλληνες, παρά το καθεστώς της σκληρότατης τουρκικής δουλείας, διατήρησαν αναλλοίωτο το γένος, την πίστη, τη γλώσσα και το αγωνιστικό πνεύμα τους.

Νεότερη και Σύγχρονη Εποχή Επανάσταση του 1821

Στις 22 Φεβρουαρίου 1821, ο Αλέξανδρος Υψηλάντης, επικεφαλής της Φιλικής Εταιρείας και του Ιερού Λόχου, έδωσε αποφασιστική μάχη στο Δραγατσάνι, στις 6-7 Ιουνίου 1821, όπου οι επαναστάτες ηττήθηκαν.

Η κήρυξη της Ελληνικής Επανάστασης έγινε στην Πελοπόννησο, με οργανωμένους επαναστατικούς πυρήνες. Στις 23 Μαρτίου 1821, ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης και ο Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, επικεφαλής πολλών αγωνιστών, απελευθέρωσαν την Καλαμάτα, ενώ την ίδια ημέρα Πελοποννήσιοι πρόδρομοι και οπλαρχηγοί κατέλαβαν τη Βοστίτσα (Αίγιο) και κήρυξαν επίσημα την Επανάσταση. Ακολούθησε η επιτυχής πολιορκία της Τριπολιτσάς, που έπεσε στις 23 Σεπτεμβρίου 1821. Ταυτόχρονα, εξαπλώθηκε η Επανάσταση και στη Στερεά. Έπεσε ηρωικά ο Αθανάσιος Διάκος στην Αλαμάνια της Φθιώτιδας, αντιμετωπίζοντας τα στρατεύματα του Ομέρ Βρυώνη, που κατευθύνονταν προς την Πελοπόννησο, στις 23 Απριλίου 1821. Ο Οδυσσεύς Ανδρούτσος αντιμετώπισε με επιτυχία την τουρκική στρατιά που κατευθυνόταν προς την Πελοπόννησο, στο Χάνι της Γραβιάς, στις 8 Μαΐου. Τέλος, στη μάχη των Βασιλικών, τον Αύγουστο του 1821, ανακόπηκε η πορεία της τουρκικής στρατιάς από τους Έλληνες επαναστάτες υπό τους Δουβουνιώτη, Πανουργιά και Γκούρα.

Οι εστίες της Επανάστασης εξαπλώθηκαν στα Σάλωνα, στο Γαλαξίδι, στο Λιδωρίκι, στη Θήβα, στη Λιβαδειά, στην Αθήνα, στην Κρήτη, στα νησιά του Αιγαίου, στη Θεσσαλία, στην Ήπειρο, στη Μακεδονία, χωρίς μεγάλη επιτυχία. Στη Θεσσαλία πολιορκήθηκε ο Βόλος.

Στις 17 Μαΐου ο Εμμανουήλ Παππάς κήρυξε την Επανάσταση στις Καρυές του Αγίου Όρους, αλλά τουρκικές δυνάμεις το Δεκέμβριο του 1821 κατέστειλαν την Επανάσταση στην περιοχή. Τα νησιά του Αιγαίου, η Ύδρα, οι Σπέτσες και τα Ψαρά, συμμετείχαν με τους στόλους τους στον Αγώνα.

Στις αρχές του 1822 οι Σουλιώτες, μετά την καταστροφική μάχη του Πέτα, που έγινε στις 4 Αυγούστου 1822, αναγκάστηκαν να καταφύγουν στα Επτάνησα. Η Επανάσταση, που είχε αναζωπυρωθεί στη Μακεδονία, καταπνίγηκε. Παράλληλα, ο επαναστατικός ενθουσιασμός των κατοίκων της Χίου έληξε ά-

δοξα με την καταστροφή του νησιού, στις 30 Μαρτίου 1822. Ακολούθησε η πυρπόληση της τουρκικής ναυαρχίδας από τον Κωνσταντίνο Κανάρη, στις 7 Ιουνίου στη Χίο.

Ο Μαχμούτ Πασάς ή Δράμαλης, επικεφαλής μεγάλης στρατιάς, με εντολή του σουλτάνου, την 1 Ιουλίου 1822, κατέστρεψε τη Θήβα και εισέβαλε στην Πελοπόννησο. Εκεί, όμως, η στρατιά του καταστράφηκε από το Θεόδωρο Κολοκοτρώνη στη μάχη των Δερβενακίων, που έλαβε χώρα από τις 26 έως τις 28 Ιουλίου 1822.

Από το Μάρτιο του 1824, επιλογώρησε η διχόνοια, ενώ η επανάσταση ήταν σε εξέλιξη. Ο Πάνος Κολοκοτρώνης σκοτώθηκε, αγωνιστές, φυλακίστηκαν και ο Οδυσσεύς Ανδρούτσος δολοφονήθηκε. Αιγύπτιοι κατέστρεψαν την Κάσο στα τέλη Μαΐου και τα Ψαρά στις 22 Ιουνίου του 1824, ακραία φυλάκια της Επανάστασης. Η Σάμος μόλις και σώθηκε, όπου ξεχωριστό ρόλο έπαιξαν τα πυροπολικά. Ο ελληνικός στόλος στη ναυμαχία του Γέροντα, στις 29 Αυγούστου 1824, κατόρθωσε να πλήξει αποτελεσματικά τον τουρκοαγρυπτικό στόλο.

Στις 12 Φεβρουαρίου 1825, ο Ιμπραήμ αποβιβάζεται στη Μεθώνη. Στο διάστημα αυτό η Επανάσταση μπόρεσε να εδραιωθεί και ο ελληνικός στόλος ήλεγχε το Αιγαίο.

Οι Έλληνες όμως δεν μπόρεσαν να συγκεντρώσουν τα εκστρατευτικά σώματα των Τουρκοαγρυπτιών. Ούτε στο Μανιάκι, στις 20 Μαΐου του 1825, ο Παπαφλέσσας κατάφερε να ανακόψει την επέλαση των στρατευμάτων του Ιμπραήμ, ο οποίος, μετά την κατάληψη της Τριπολιτσάς, κατευθύνθηκε προς το Μεσολόγγι.

Το Φεβρουάριο του 1826, τα νησιά στη λιμνοθάλασσα του Μεσολογγίου έπεσαν στα χέρια των Τούρκων, και το Αιολικό παραδόθηκε. Οι πολιορκημένοι, απελπισμένοι αποφάσισαν να επιχειρήσουν έξοδο στις 10 Απριλίου, η οποία προκάλεσε παγκόσμιο θαυμασμό.

Στη συνέχεια, ο Ιμπραήμ δύο φορές απέτυχε να καταλάβει τη Μάνη, το Μάιο και τον Αύγουστο του 1826. Ο Κιουταχής κατέλαβε την Ακρόπολη, στις 25 Μαΐου 1827, ένα μήνα μετά το θάνατο του Γεωργίου Καράϊσάκη, ο οποίος το 1826 στα Ιωάννινα παντρεύτηκε την Ψαρογιάννη Γκόλφο και απέκτησαν τρία παιδιά: τη Νίτσα, την Πηνελόπη και το Σπύρο. Η Γκόλφο πέθανε νέα το 1826.

Στις 20 Οκτωβρίου 1827 έγινε η ναυμαχία του Ναβαρίνου, όπου οι στόλοι της Αγγλίας, της Γαλλίας και της Ρωσίας ενεπλάκησαν και κατέστρεψαν τον τουρκοαγρυπτικό στόλο. Η έκβαση της ναυμαχίας επιτάχυνε τις διεργασίες δημιουργίας του νεοελληνικού κράτους.

Στις αρχές του 1828, έφθασε στο Ναύπλιο ο Ιωάννης Καποδίστριας, ο οποίος είχε οριστεί Κυβερνήτης της Ελλάδας από την Γ' Εθνοσυνέλευση της Τροιζήνας τον Απρίλιο του 1827.

Στις 3 Φεβρουαρίου 1830 υπογράφηκε το Πρωτόκολλο του Λονδίνου, το οποίο θεωρείται η γενέθλια πράξη του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους.

Ελληνοτουρκικός Πόλεμος (1897)

Στις αρχές του 1897, η έκρυθμη κατάσταση που επικρατούσε στην Κρήτη, λόγω της εξέ-

γερσης των Κρητών και των τουρκικών θηριωδιών, προκάλεσε την επέμβαση της Ελλάδας με την αποστολή εκστρατευτικού σώματος υπό τον συνταγματάρχη Τιμοθέοντα Βάσσο. Άμεση ήταν η αντίδραση της Τουρκίας, η οποία εκμεταλλεύομενη και την ένοπλη δρά-

ση των ανταρτικών σωμάτων της Εθνικής Εταιρείας στο τουρκικό έδαφος, κήρυξε τον πόλεμο στην Ελλάδα στις 5 Απριλίου 1897.

Ο ελληνικός στρατός βρέθηκε τελείως ανοργάνωτος, με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης, με σοβαρές ελλείψεις σε οπλισμό και μέσα, και κυρίως με έλλειψη ικανών στελεχών.

Οι επιχειρήσεις διεξήχθησαν σε δύο μέτωπα, της Θεσσαλίας και της Ηπείρου.

Στη Θεσσαλία, ο τουρκικός στρατός απώθησε τις ελληνικές δυνάμεις, που τράπηκαν σε άτακτη υποχώρηση με αποτέλεσμα τη διαδοχική κατάληψη της Λάρισας, των Φαρσάλων και του Βόλου. Η μάχη του Δομοκού δεν ανέκοψε την επιθετικότητα των Τούρκων, παρά μόνο μετά τη νέα σύμπυξη των ελληνικών δυνάμεων και την παύση των πυρών στις 7 Μαΐου.

Στο μέτωπο της Ηπείρου, παρά την αρχική επιθετική πρωτοβουλία του ελληνικού στρατού και την εννοική εξέλιξη των επιχειρήσεων, η κατάληξη δεν ήταν μεν η αναμενόμενη, αλλά δεν υπήρξαν εδαφικές απώλειες.

Η ήττα της Ελλάδας σηματοδότησε την αναδιοργάνωση του ελληνικού στρατού σε όλους τους τομείς, γεγονός που οδήγησε αργότερα στους νικηφόρους Βαλκανικούς Πολέμους.

Μακεδονικός Αγώνας (1904-1908)

Κατά τη διάρκεια του 19ου και στις αρχές του 20ού αιώνα οι αλύτρωτοι Έλληνες αγωνίζονται για την ένωσή τους με τη μητέρα πατρίδα. Η ξένη διπλωματία και προπαγάνδα όμως είχε δημιουργήσει το λεγόμενο «Μακεδονικό Ζήτημα» που έτρεφε και τροφοδοτούσε ο ελεγκτασμός των γειτονικών χωρών, στην προσπάθειά τους να αποκτήσουν διέξοδο στο Αιγαίο. Οι Βούλγαροι ανέπτυξαν έντονη δράση σε βάρος των Ελλήνων της Μακεδονίας με την ανοχή των Τούρκων και ιδιαίτερα μετά τον Ελληνοτουρκικό Πόλεμο 1897.

Στις 27-2-1870 οι Βούλγαροι πέτυχαν να εκδοθεί φιρμάνι από την Οθωμανική Αυτοκρατορία, που αναγνώριζε τη βουλγαρική εθνότητα, καθόριζε τα όρια της επικράτειάς της και παραχωρούσε ανεξαρτησία στη βουλγαρική εκκλησία («Βουλγαρική Εξαρχία») από το Οικουμενικό Πατριαρχείο με συνέπεια τον αφορισμό της από αυτό στις 10-4-1871. Το γεγονός αυτό σηματοδότησε ουσιαστικά την αρχή του Μακεδονικού Αγώνα.

Στις 21 Φεβρουαρίου 1878, με τη συνθήκη του Αγίου Στεφάνου δημιουργείται η «Μεγάλη Βουλγαρία». Τότε οι Βούλγαροι στρέφονται προς τη Μακεδονία, ιδρύουν τα κομιτάτα, οργανώσεις που απώτερο σκοπό έχουν την προσάρτηση της Μακεδονίας στη Βουλγαρία, με ταυτόχρονο εμβουλαρισμό των Ελλήνων. Έτσι, συμμορίες ένοπλων κομιτατζήδων αρχίζουν να αφανίζουν συστηματικά όλα τα ελληνικά ηγετικά στοιχεία, πρόκριτους, δασκάλους και ιερείς.

Ο Μακεδονικός Αγώνας εξελίχθηκε σε τρεις φάσεις:

1η Φάση 1870-1897: Ένταση της Βουλγαρικής προπαγάνδας στη Μακεδονία.

2η Φάση 1897-1904: Τρομοκρατία των Ελληνικών πληθυσμών της Μακεδονίας από τα βουλγαρικά κομιτάτα.

3η Φάση 1904-1908: Ένοπλος αγώνας των Ελληνικών αντάρτικων σωμάτων εναντίον των Βούλγαρων Κομιτατζήδων στην τουρκοκρατούμενη Μακεδονία.

Α' Βαλκανικός Πόλεμος (1912-1913)

Μετά τον Ελληνοτουρκικό Πόλεμο του 1897 και ιδίως από το 1904 καταβλήθηκαν συνεχείς και συστηματικές προσπάθειες προς αναδιοργάνωση, εξοπλισμό και εκπαίδευση του ελληνικού στρατού και του πολεμικού στόλου. Οι προσπάθειες αυτές συνεχίστηκαν και μετά το κίνημα του 1909 και ολοκληρώθηκαν λίγες ημέρες πριν από την έναρ-

ξη του Α' Βαλκανικού Πολέμου (5 Οκτωβρίου 1912). Η προκλητική στάση και η συνεχής καταπίεση των πληθυσμών που κατοικούσαν σε τουρκοκρατούμενες περιοχές, οδήγησαν στην κήρυξη του πολέμου κατά της Τουρκίας από την Ελλάδα, τη Σερβία, το Μαυροβούνιο και τη Βουλγαρία.

Ο Στρατός Θεσσαλίας, διοικούμενος από τον Αρχιστράτηγο Διάδοχο Κωνσταντίνο και διακρινόμενος για την ετοιμότητα και τη μαχητική του ικανότητα, κατόρθωσε σε διάστημα 20 ημερών να εκπορθήσει τα Στενά του Σαρανταπόρου (9 Οκτ.), να καταλάβει την Κατερίνη (16 Οκτ.), τα Γιαννιτσά (20 Οκτ.) και τελικά να εξαναγκάσει την τουρκική φρουρά της Θεσσαλονίκης σε παράδοση (26 Οκτ.) και να εισέλθει στην πόλη ως τροπαιούχος ελευθεροπόλης (28 Οκτ.). Ακολούθησε η απελευθέρωση περιοχών της Δυτικής Μακεδονίας στις αρχές Νοεμβρίου.

Εξίσου ηρωική ήταν η δράση του Στρατού Ηπείρου υπό τον Αντιστράτηγο Κωνσταντίνο Σαπουντζάκη και από τις 10 Ιαν. 1913 υπό τις διαταγές του Διαδόχου Κωνσταντίνου. Οι εκεί, αρχικώς περιορισμένες, ελληνικές δυνάμεις πέτυχαν να εξασφαλίσουν την τότε ελληνοτουρκική μεθόριο μεταξύ Ακτίου και Τζουμέρκων και να διεξαγάγουν νικηφόρες επιχειρήσεις. Έτσι, οι Τούρκοι εκδιώχθηκαν από το Γράμποβο (6 Οκτ.), τη Φιλιππιάδα (12 Οκτ.), την Πρέβεζα (21 Οκτ.), τα Πέντε Πηγιάδια (28 Οκτ.) και το Μέτσοβο (31 Οκτ.). Μετά την αίτσα έκβαση των επιχειρήσεων στη Μακεδονία, ο Στρατός Ηπείρου ενισχύθηκε περαιτέρω, κατά το τρίτο δεκαήμερο του Νοεμβρίου, από μονάδες του Μακεδονικού Μετώπου. Από τις 10 Ιανουαρίου 1913 καταβλήθηκαν σύντομες προσπάθειες προς νέα ενίσχυση, εφοδιασμό και ανάπαυση του Στρατού Ηπείρου που μαχόταν συνεχώς υπό αντίξοες καιρικές συνθήκες, για να καταλάβει τα Ιωάννινα. Οι προσπάθειες αυτές απέφεραν τα αναμενόμενα αποτελέσματα και η σφοδρή επίθεση των ελληνικών δυνάμεων στις 20 Φεβρουαρίου ανάγκασε τους Τούρκους στην άνευ όρων παράδοση του οχυρωματικού συγκροτήματος του Μπιζανίου και των Ιωαννίνων (21 Φεβρ.). Λίγο αργότερα, και μέχρι τις 5 Μαρτίου 1913, απελευθερώθηκαν ακραϊκώς ελληνικές πόλεις της Βορείου Ηπείρου.

Ο Α' Βαλκανικός Πόλεμος τερατισόθηκε από διπλωματική άποψη με την υπογραφή της Συνθήκης Ειρήνης του Λονδίνου (17/30 Μαΐου 1913).

Β' Βαλκανικός Πόλεμος (1913)

Οι Βούλγαροι, αν και ήταν σύμμαχοι των Ελλήνων, των Σέρβων και των Μαυροβουνίων κατά τον Α' Βαλκανικό Πόλεμο, κατέβαλλαν προσπάθειες, για ν' αποκομίσουν, κατά το δυνατό, μεγαλύτερα εδαφικά οφέλη και να επιτύχουν συγκυριαρχία επί της Θεσσαλονίκης. Οι συνεχείς προκλήσεις και η αρπακτική διάθεση της Βουλγαρίας ώθησαν την Ελλάδα και τη Σερβία στη σύναψη αμυντικής συμμαχίας (19 Μαΐου/1 Ιουνίου 1913), με την οποία θ' αντιμετωπιζόταν αποτελεσματικά αφηνδιαστική επίθεση των Βουλγάρων. Η επίθεση αυτή εκδηλώθηκε τη νύκτα 16/17 Ιουνίου κατά του ελληνικού και σερβικού στρατού ταυτόχρονα.

Ο ελληνικός στρατός με πίστη και αποφασιστικότητα ανέλαβε τον υπέρ πάντων αγώνα, τον οποίο έφερε επιτυχώς σε πέρας εντός 30 ημερών, παρά την πείσιμονα αντίσταση των Βουλγάρων, τον ανυπόφορο καύσωνα και την επιδημία χολέρας. Η Ανατολική Μακεδονία και η Δυτική Θράκη απελευθερώθηκαν μετά από αλπελάλληλες φονικές μάχες και με τεράστιες απώλειες: Κιλκίς - Λαχανάς (21 Ιούν.), (σε αυτή σκοτώθηκε ο συμπολίτης μου από την Υπάτη Συνταγματάρχης Ιωάννης Παπακυριαζής), Δοϊράνη (23 Ιούν.), οροσειρά Κερκίνης (Μπέλες) (26 Ιούν.), Στενά Κρέσσας (10 Ιουλ.), Τζουμαγιά (11 Ιουλ.), Πρέντελ-Χαν (17 Ιουλ.) ήταν πεδία μαχών, όπου οι ακατάβλητοι μαχητές μας έπεσαν ενδόξως, υπερασπιζόμενοι την τιμή

Η Ελληνική ιστορία και η Ελληνικότητα της Μακεδονίας

του Έθνους και επαινούμενοι για τον ηρωισμό τους από τον Αρχιστράτηγο Βασιλέα Κωνσταντίνο.

Στις 18/31 Ιουλίου η Βουλγαρία, μετά τις συνεχείς ήττες της, ζήτησε ανακωχή. Ο πόλεμος τερματίστηκε με την υπογραφή της Συνθήκης του Βουκουρεστίου (28 Ιουλ./10 Αυγ. 1913), κατά την οποία επέδειξε τη διπλωματική του δεινότητα ο τότε Πρωθυπουργός Ελευθέριος Βενιζέλος. Έτσι, το Ελληνικό Κράτος, χάρι στην ανταπόκριση και τη μαχητική ικανότητα του ελληνικού στρατού, διπλασίασε την έκτασή του και δέχθηκε στους κόλπους του πολλές χιλιάδες Ελλήνων, που ελευθερώθηκαν σε διάστημα εννέα μόλις μηνών (Οκτ. 1912 - Ιουλ. 1913).

Βορειοηπειρωτικός Αγώνας (1914)

Στη διάρκεια του Α΄ Βαλκανικού Πολέμου, ο ελληνικός στρατός, μετά την απελευθέρωση των Ιωαννίνων, προέλασε προς βορρά απελευθερώνοντας διαδοχικά όλες τις ελληνικές πόλεις της Βορείου Ηπείρου και θέτοντας τις βάσεις για τη μετέπειτα ένωση της με την Ελλάδα. Ωστόσο, οι Μεγάλες Δυνάμεις ανακήρυξαν την Αλβανία ανεξάρτητο κράτος (16/29 Ιουλίου 1913) και με το Πρωτόκολλο της Φλωρεντίας (4/17 Δεκεμβρίου 1913), παραχώρησαν τη Βόρειο Ήπειρο στην Αλβανία. Παράλληλα, υποχρέωσαν την Ελλάδα να παρατηρήσει τον νόμιμο και ηθικών δικαιωμάτων της από την περιοχή αποσύροντας τα στρατεύματά της, προκειμένου να αναγνωρίσουν την οριστική παραχώρηση των ησίων του Αιγαίου σε αυτήν. Η αποχώρηση του ελληνικού στρατού από τη Βόρειο Ήπειρο άρχισε στις 17 Φεβρουαρίου/1 Μαρτίου 1914 από την Κορυτσά.

Η δυσμενής για την Ελλάδα απόφαση των Μεγάλων Δυνάμεων και η στάση της ελληνικής κυβέρνησης προκάλεσαν την εξέγερση των Βορειοηπειρωτών, οι οποίοι κήρυξαν την αυτονομία της Βορείου Ηπείρου στις 17 Φεβρουαρίου 1914 με προσωρινή κυβέρνηση υπό τον Γεώργιο Χρηστάκη Ζωγράφο. Η Αυτόνομη Βόρειος Ήπειρος περιλάμβανε το Αργυρόκαστρο, τη Χειμάρρα, το Δελβίνο, τους Άγιους Σαράντα και την Πρεμετή. Παράλληλα συγκροτήθηκε Αυτονομιακός Στρατός, στον οποίο κατατάχθηκαν, εκτός από τους επιστρατεύμενους, και εθελοντές αξιωματικοί και οπλίτες από τον ελληνικό στρατό. Οι πρώτες συγκρούσεις με την Αλβανική Χωροφυλακή σημειώθηκαν στις αρχές Μαρτίου του 1914 στην περιοχή της Χειμάρρας και στη συνέχεια επεκτάθηκαν στις άλλες περιοχές της Βορείου Ηπείρου. Ο Αυτόνομος Στρατός, παρά τα οργανωτικά προβλήματα και τις ελλείψεις σε εφόδια και υλικά, αντιμετώπισε με επιτυχία τις καλύτερα εξοπλισμένες και οργανωμένες αλβανικές δυνάμεις, οι οποίες καθοδηγούνταν από Ευρωπαίους αξιωματικούς. Οι μάχες που ακολούθησαν ήταν σκληρές και έγιναν κάτω από δυσμενείς συνθήκες. Ωστόσο, η νικηφόρα προέλαση των αυτονομιακών δυνάμεων σε ολόκληρη τη Βόρειο Ήπειρο, ανάγκασε τους Αλβανούς να συνάψουν ανακωχή στις 24 Απριλίου, εν όψει και της έναρξης των συνομιλιών στην Κέρκυρα για την επίλυση του βορειοηπειρωτικού ζητήματος. Απόρροια των συνομιλιών ήταν η υπογραφή του Πρωτοκόλλου της Κέρκυρας στις 4/17 Μαΐου 1914, με το οποίο εξασφαλιζόνταν τα δικαιώματα των Βορειοηπειρωτών και παραχωρούνταν κάποιο είδος αυτονομίας σε όλες τις επαρχίες της Βορείου Ηπείρου, με βάση την κοινοτική αυτοδιοίκηση. Το Πρωτόκολλο αυτό αποτελεί την πρώτη επίσημη διεθνή αναγνώριση της ελληνικότητας της Βορείου Ηπείρου.

Η έναρξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου έδωσε την ευκαιρία στην Ελλάδα να επιστρέψει στη Βόρειο Ήπειρο, με εντολή των δυνάμεων της Αντάντ (Τριπλή Συνεννόηση) και τη συγκατάθεση της Ιταλίας. Η επάνοδος του ελληνικού στρατού στη Βόρειο Ήπειρο, τον Οκτώβριο του 1914, αποτέλεσε τη δεύτερη ε-

πίσημη διεθνή αναγνώριση της ελληνικότητας της Βορείου Ηπείρου. Η κυβέρνηση της Αυτόνομης Ηπείρου παρέδωσε στις ελληνικές δυνάμεις τις επαρχίες της Βορείου Ηπείρου, θέτοντας ουσιαστικά τέλος στον ένοπλο αγώνα της, χωρίς όμως να έχει διευθετηθεί οριστικά το βορειοηπειρωτικό ζήτημα.

Η Ελλάδα κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο

Όταν η Αυστρία, στις 15/28 Ιουλίου 1914, κήρυξε τον πόλεμο στη Σερβία, η Ελλάδα αποφάσισε να τηρήσει στάση ουδετερότητας, μια ουδετερότητα, όμως, ενυμνή προς τη Σερβία, καθώς υποσχέθηκε ότι σε περίπτωση που η Βουλγαρία στρεφόταν εναντίον της, θα ενεργοποιούσε την ισχύουσα ελληνοσερβική συνθήκη συμμαχίας.

Η στάση αυτή, απότοκη της συμφωνίας της πολιτικής και πολιτειακής ηγεσίας της χώρας, προήλθε από την αποφυγή της ανάμιξης, στις αρχές του πολέμου, των Μεγάλων Δυνάμεων στο βαλκανικό σύστημα ισορροπίας που είχε προκύψει από τη Συνθήκη του Βουκουρεστίου.

Η εκτίμηση του Ελευθερίου Βενιζέλου πως ανεξάρτητα από το αποτέλεσμα του πολέμου η Βρετανία θα παρέμενε κυρίαρχη στην Εγγύς Ανατολή, βρέθηκε σε ευθεία αντίθεση με τις απόψεις του βασιλιά Κωνσταντίνου Α΄ και του Γενικού Επιτελείου, που συνέχιζαν να υποστηρίζουν τη διαρκή ουδετερότητα της χώρας, ανεξάρτητα από την αλλαγή της στρατηγικής κατάστασης στα Βαλκάνια. Επρόκειτο για απαρχή της σύγκρουσης που επέφερε το διχασμό του έθνους, τη χειρότερη περίπτωση του «Μεγάλου Πολέμου» στην Ελλάδα.

Μέχρι το 1917, η χώρα ήταν χωρισμένη σε δύο στρατόπεδα, το «βενιζελικό» και το «κωνσταντινικό». Κατάληξη των εξελίξεων ο Βενιζέλος, εγκαταστάθηκε, στις 26 Σεπτεμβρίου 1916, στη Θεσσαλονίκη όπου σχημάτισε επαναστατική κυβέρνηση και διέθεσε τις στρατιωτικές δυνάμεις που συγκρότησε στην περιοχή στο πλευρό της Αντάντ (Entente).

Η Ελλάδα, έστω και διχασμένη, συμμετείχε πλέον στον πόλεμο, έχοντας επιτύχει το μείζονα πολιτικό στόχο: τη δημιουργία των προϋποθέσεων για τη συμμετοχή της στο συνέδριο ειρήνης, όπως θα αποδειχθεί, με την πλευρά των νικητών.

Ο εξαναγκασμός από τους συμμάχους, σε παραίτηση του Κωνσταντίνου από τον θρόνο και η επιστροφή του Βενιζέλου στην Αθήνα, τον Ιούνιο του 1917, οδήγησαν στην άμεση κήρυξη του πολέμου από την Ελλάδα κατά Κεντρικών Αυτοκρατοριών. Έκτοτε, οι προσπάθειες για την ανασυγκρότηση του στρατού επιταχύνθηκαν με αποτέλεσμα το πρώτο εξάμηνο του 1918, η Ελλάδα παρέταξε στο πλευρό των συμμάχων έντεκα μεραρχίες.

Οι ελληνικές δυνάμεις, το Μάιο του 1918, είχαν καθοριστική συμμετοχή στη μάχη του Σκρα ντι Λέγκεν, μια μάχη ορόσημο για την έκβαση του πολέμου, που ανέδειξε το αξίωμα του αριστούστατου ελληνικού στρατού και αποκατέστησε το γόητρο των ελληνικών όπλων. Οι προϋποθέσεις για τη συμμαχική νικηφόρα, η οποία εξαπολύθηκε το Σεπτέμβριο της ίδιας χρονιάς, είχαν τεθεί.

Η συνακόλουθη προέλαση των συμμαχικών στρατευμάτων επέφερε τη συνθηκολόγηση της Βουλγαρίας και της Τουρκίας και τελικά την παύση των εχθροπραξιών στα Βαλκάνια. Ακολούθησε η Συνδιάσκεψη των Παρισίων κατά την οποία οι νικητές διαμόρφωσαν τις σχέσεις τους με τους ηττημένους με ξεχωριστές συνθήκες. Η Συνθήκη του Νεϊγύ, με τη Βουλγαρία και των Σερβών με την Τουρκία, ενσωμάτωσαν την πλειοψηφία των ελληνικών διεκδικήσεων, δημιουργώντας προσωρινά την Ελλάδα των δύο ηπείρων και των πέντε θαλασσών.

Εκστρατεία στη Μεσημβρινή Ρωσία (1919)

Οι επιχειρήσεις στη Μεσημβρινή Ρωσία, στις οποίες συμμετείχε το Ελληνικό Εκστρατευτικό Σώμα, διεξήχθησαν στο νοτιοδυτικό τμήμα της Ουκρανίας και στη χερσόνησο της Κριμαίας. Το 1918, οι δυνάμεις της Αντάντ αποφάσισαν να επέμβουν στη Ρωσία με σκοπό την ανατροπή του μπολσεβικισμού. Η συμμετοχή της Ελλάδας στο πλευρό των συμμάχων κρίθηκε επιβεβλημένη λόγω των πλεονεκτημάτων που θα εξασφαλιζόνταν στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων για την προώθηση των εθνικών διεκδικήσεων. Έτσι, αποφασίστηκε να σταλεί στην Ουκρανία το Α΄ Σώμα Στρατού, κατάλληλα συμπληρωμένο και οργανωμένο. Η αποστολή στρατευμάτων, που έγινε την 1/14 Ιανουαρίου του 1919, αποτέλεσε την πρώτη υπερπόντια εκστρατεία της Ελλάδας.

Διοικητής του Σώματος τοποθετήθηκε ο στρατηγός Κωνσταντίνος Νίδερ, ο οποίος παρέμεινε στη διοίκηση μέχρι την 21 Μαΐου 1919, οπότε και αντικαταστάθηκε από τον υποστράτηγο Ιάκωβο Νεγρεπόντη. Το Α΄ Σώμα Στρατού (II και XIII Μεραρχίες) υπαγόταν στην 1η Γαλλική Ομάδα Μεραρχιών και δεν έδρασε ως σύνολο, αλλά κατά τμήματα, τα οποία υπάγονταν, εκτός από σπάνιες εξαιρέσεις, στη διοίκηση Γάλλων αξιωματικών. Σε όλες σχεδόν τις επιχειρήσεις τα ελληνικά στρατεύματα έλαβαν μέρος εντασσόμενα σε μικτά συμμαχικά αποσπάσματα με Γάλλο επικεφαλής. Ωστόσο, κατόπιν αντίδρασης της ελληνικής κυβέρνησης, αποφασίστηκε ότι κάθε φορά που θα ενεργούσαν μόνο ελληνικές δυνάμεις, τη διοίκηση θα αναλάμβανε Έλληνας αξιωματικός.

Η συνολική δύναμη των ελληνικών στρατευμάτων ανερχόταν σε 23.351 άνδρες εκ των οποίων 842 αξιωματικοί και 22.509 οπλίτες, ενώ οι συνολικές απώλειες ήταν 1.055 άνδρες.

Η συμμετοχή του Ελληνικού Εκστρατευτικού Σώματος, παρά τις απώλειες, ενίσχυσε το κύρος του ελληνικού κράτος και εξύψωσε το γόητρο του. Παράλληλα ενίσχυσε τους δεσμούς της Ελλάδας με τη Γαλλία και εξασφά-

λισε την υποστήριξη της δεύτερης στις εθνικές μας διεκδικήσεις. Η ηρωική δράση του Ελληνικού Εκστρατευτικού Σώματος αναγνωρίστηκε από όλους τους συμμάχους και ιδιαίτερα από τους Γάλλους.

Μικρασιατική Εκστρατεία (1919-1922)

Η απόβαση του ελληνικού Στρατού στη Σμύρνη, την 1η Μαΐου 1919, ύστερα από συμμαχική εντολή κατά τη διάρκεια του Συνεδρίου Ειρήνης των Παρισίων, σήμανε την έναρξη της τελικής φάσης για την ενσωμάτωση στον εθνικό κορμό των προαιώνιων αλύτρωτων εδαφών. Επρόκειτο, όμως, για μια προσπάθεια που τελικά υπονομεύθηκε από τους συμμάχους, γεγονός που σε συνδυασμό με τις εσωτερικές αντιγνωμίες, επέφερε το ξεριζώμα του ελληνισμού της Μικράς Ασίας, της Ανατολικής Θράκης και του Πόντου και αποτέλεσε τη μεγαλύτερη καταστροφή στην τρισχιλιετή ιστορική διαδρομή της Ελλάδας. Μέχρι το καλοκαίρι του 1920, τα ελληνικά στρατεύματα επέκτειναν, τα όρια της περιοχής που έλεγχαν στο εσωτερικό της χερσονήσου της Ανατολίας, διενεργώντας παράλληλα και εκκαθαριστικές επιχειρήσεις. Τον Ιούνιο του 1920, καταλήφθηκε η Αρτάκη και ο Πάνορμος, ενώ τον Οκτώβριο του ίδιου χρόνου, η ελληνική ζώνη εκτεινόταν ως τη γραμμή Προύσα - Ουσάκ. Το Μάιο του 1920, ο ελληνικός στρατός με συμμαχική απόφαση είχε καταλάβει και την Ανατολική Θράκη.

Το Φεβρουάριο του 1921, μετά τη Διασυμμαχική Συνδιάσκεψη στο Λονδίνο και παρά την τυπική επιβεβαίωση της υπαναχώρησης των Συμμάχων στο μικρασιατικό ζήτημα, αποφασίστηκε η διατήρηση της επιθετικής τακτικής. Το Μάιο του 1921, μετέβη στη Σμύρνη ο βασιλιάς Κωνσταντίνος με το επιτελείο του και τον Ιούνιο πραγματοποιήθηκε σύσκεψη στο Κορδελίο, όπου ρυθμίστηκαν οι τελευταίες λεπτομέρειες της επίθεσης. Η ελληνική επίθεση άρχισε το καλοκαίρι του 1921 από τέσσερα σημεία, με αντικειμενικό στόχο την κατάληψη της Αγκυρας. Ο ελληνικός στρατός προχώρησε ως την Κιουτάχεια, με την ελπίδα να περικυκλώσει τον τουρκικό στρατό που αποσύρθηκε στην ενδοχώρα.

Η προέλαση του ελληνικού στρατού συνεχίστηκε μέχρι το Σεγγάριο, όπου η ομόνομη πολύνεκρη μάχη (εκεί τραυματίστηκε ο πατέρας μου Αθανάσιος Ψαρογιάννης 1900-1995) ανέκοψε οριστικά την επιθετική του πορεία, επιβάλλοντας τη σύμπτυξη στη γραμμή Εσκή Σεχίρ - Κιουτάχεια - Αφιόν Καραχισάκ.

Οι Τούρκοι άρχισαν να σχεδιάζουν την αντεπίθεσή τους από το Μάιο του 1922. Ύστερα από μια σειρά παραπλανητικών ενεργειών, από τις 6 έως τις 11 Αυγούστου, και ενώ η ελληνική διοίκηση, υποτιμώντας τις πληροφορίες που είχε για την επικείμενη επίθεση, δεν έλαβε τα κατάλληλα μέτρα, την αυγή της 13ης Αυγούστου άρχισε η τουρκική επίθεση με σφοδρό κανονιοβολισμό. Μέσα στις επόμενες μέρες το μέτωπο διασπάστηκε και άρχισε η σύμπτυξη των ελληνικών δυνάμεων

Η Ελληνική ιστορία και η Ελληνικότητα της Μακεδονίας

προς τα παράλια.

Στις 27 Αυγούστου/9 Σεπτεμβρίου 1922, ο τουρκικός στρατός εισήλθε στη Σμύρνη που την παρέδωσε στις φλόγες και τον ελληνικό και αρμενικό πληθυσμό στη σφαγή. Απίστευτες σκηνές εκτυλίχθηκαν στην προκυμαία της πρωτεύουσας της Ιωνίας, όπου τα πλήθη συνέρεαν κυνηγημένα ελπίζοντας στη σωτηρία τους.

Κοκκίνησε η παραλία από το αίμα τους, ενώ τα Συμμαχικά πλοία απομακρύνθηκαν, όπως μου έλεγε ο πατέρας μου, που αιχμαλωτίστηκε και αργότερα παραδόθηκε κρυφά στον Ερυθρό Σταυρό για ανταλλαγή από κρουπτοχριστιανή τουρκάλα στην οικογένεια της οποίας ήταν δούλος.

Από την Ανατολική Θράκη ο ελληνικός πληθυσμός αποχώρησε μετά την υπογραφή της ανακωχής των Μουδανιών, τον Οκτώβριο του 1922, ακολουθώντας τα ελληνικά στρατεύματα. Η συνθήκη της Ανταλλαγής, που υπογράφηκε στις 30 Ιανουαρίου 1923 στη Λοζάνη, επέβαλλε τη μετακίνηση προς την Ελλάδα και των τελευταίων Ελλήνων από τη Μικρά Ασία, τον Πόντο και την Ανατολική Θράκη. Εξαίρεθηκαν μόνον οι Έλληνες της Κωνσταντινούπολης, της Ίμβρου και της Τενέδου. Το μέλλον, όμως, δεν τους επεφύλασσε καλύτερη τύχη, καθώς οι συστηματικές διώξεις των Τούρκων, βρίσκοντας κάθε φορά διάφορες προφάσεις, εξάλειψαν κάθε ελληνική ψυχή από τα δύο νησιά και συρρίκνωσαν σε ελάχιστες χιλιάδες την άλλοτε επικυρίαρχη εθνότητα της Κωνσταντινούπολης.

Ελληνοϊταλικός Πόλεμος (1940-1941)

Η Ιταλία, στο πλαίσιο της εφαρμογής των επεκτατικών σχεδίων της με σκοπό να μετατρέψει τη Μεσόγειο σε «ιταλική λίμνη», κήρυξε τον πόλεμο στην Ελλάδα στις 28 Οκτωβρίου 1940, και αφού πρώτα είχε απορριφθεί το ιταλικό τελεσίγραφο από τον Πρωθυπουργό Ιωάννη Μεταξά.

Το θέατρο επιχειρήσεων περιλάμβανε δύο έτερα θέατρα, της Ηπείρου και της Δυτικής Μακεδονίας, τα οποία συνδέονταν με τον Τομέα Πίνδου.

Η ελληνοϊταλική σύγκρουση διακρίνεται σε τρεις περιόδους, την απόκρουση της ιταλικής επίθεσης και την αποκατάσταση του εθνικού εδάφους (28 Οκτωβρίου - 13 Νοεμβρίου 1940), την αντεπίθεση και την προέλαση του ελληνικού στρατού μέσα στο έδαφος της Βορείου Ηπείρου με αποτέλεσμα την κατάληψη σημαντικών πόλεων (14 Νοεμβρίου 1940 - 6 Ιανουαρίου 1941) και τέλος, τις επιθετικές επιχειρήσεις του Β' Σώματος Στρατού και την «εαρινή» επίθεση του ιταλικού στρατού (7 Ιανουαρίου - 26 Μαρτίου 1941), η οποία κατέληξε σε αποτυχία.

Ο ελληνικός στρατός μειονεκτούσε σε τεθωρακισμένα και ταχυνήματα μέσα, αντιμετωπίζοντας εξαιρετικές δυσχέρειες στις μεταφορές και στον ανεφοδιασμό. Ωστόσο, κατάφερε να αντιτάξει σθεναρή άμυνα και να αποθίσει τις ιταλικές δυνάμεις σε βάθος από 30 ως 80 χιλ. μέσα στο βορειοηπειρωτικό έδαφος. Οι δυσμενείς καιρικές συνθήκες, το πολικό ψύχος και η λάσπη αποτέλεσαν τον μεγαλύτερο αντίπαλο για τους εμπόλεμους, προκαλώντας μεγάλες απώλειες, ενώ συνηθισμένη ήταν η εικόνα των παγώπληκτων μαχητών.

Η ευμενής εξέλιξη των επιχειρήσεων στην ξηρά συνοδεύτηκε και από τη συνδρομή του στόλου και της αεροπορίας. Η συντριπτική υπεροπλία των Ιταλών στη θάλασσα δεν άφηνε περιθώρια αισιοδοξίας για τη δράση του ελληνικού ναυτικού, κύριο μέλημα του οποίου ήταν να εξασφαλίσει τις θαλάσσιες μεταφορές του στρατού και κατά δεύτερο λόγο να προσβάλει τις θαλάσσιες ανεφοδιαστικές οδούς των Ιταλών προς την Αλβανία. Ωστόσο, σημείωσε σημαντικές νίκες, συμβάλλοντας στο δίκαιο αγώνα του έθνους. Η δράση της ελληνικής αεροπορίας, παρά την παλαιότητα των αεροπλάνων και την πενιχρότητα των μέ-

σων, προκάλεσε το θαυμασμό των μαχόμενων και συνέβαλε στην αναχαίτιση της σύγχρονης και υπέριχτης αριθμητικά ιταλικής αεροπορίας.

Τα ελληνικά όπλα κατήγαγαν μια απρόσμενη θριαμβευτική νίκη κατά των Ιταλών, η οποία αποτέλεσε και την πρώτη νίκη των συμμάχων κατά των δυνάμεων του Άξονα.

Η δεινή θέση στην οποία είχε περιέλθει ο ιταλικός στρατός, προϊόν της δυσμενούς και αναπάντεχης εξέλιξης των επιχειρήσεων, ανάγκασε τη Γερμανία να επιτεθεί κατά της Γιουγκοσλαβίας και της Ελλάδας.

Μετά από 68 χρόνια εκπληρώθηκε ένα εθνικό χρέος με τη συμφωνία Ελλάδας - Αλβανίας για την κατασκευή δύο στρατιωτικών νεκροταφείων, προκειμένου να ταφούν τα ιερά οστά των ηρωικών νεκρών μας στο Βορειοηπειρωτικό έπος 1940-41.

Ελληνογερμανικός Πόλεμος - Μάχη της Κρήτης (1941)

Η διάφηση των ελπίδων της Ιταλίας για ταχεία κατάληψη της Ελλάδας, κατά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, προκάλεσε την επέμβαση της Γερμανίας. Η εισβολή των γερμανικών στρατευμάτων στο ελληνικό έδαφος, στις 6 Απριλίου 1941, σήμανε την έναρξη της Μάχης των Οχυρών, του τετραήμερου αγώνα στα 21 οχυρά της «Γραμμής Μεταξά», κατά μήκος των ελληνοβουλγαρικών συνόρων. Η κυρία προσπάθεια των Γερμανών εκδηλώθηκε στα υψώματα του όρους Μπέλες.

Η αριθμητική υπεροχή του εχθρού και ο υπερσύγχρονος εξοπλισμός του δεν κατάφεραν να κάμψουν την αντίσταση των ελληνικών δυνάμεων. Τα περισσότερα οχυρά της Ανατολικής Μακεδονίας και της Δυτικής Θράκης έμειναν απόρθητα, παραδόθηκαν, όμως, μετά τη συνθηκολόγηση της 9ης Απριλίου.

Οι Γερμανοί συνέχισαν την προέλασή τους στην Κεντρική και Δυτική Μακεδονία. Την ηρωική προσπάθεια των ελληνικών δυνάμεων συνέδραμαν τα βρετανικά στρατεύματα. Ο αγώνας, όμως, ήταν άνισος. Στις 20 Απριλίου, ο στρατηγός Τσολλάκογλου υπέγραψε το Πρωτόκολλο Συνθηκολόγησης του ελληνικού στρατού, παρά τις αντίθετες εντολές της νόμιμης κυβέρνησης και του Αρχιστρατήγου Παπάγου. Ο βασιλιάς Γεώργιος Β', η κυβέρνηση του Εμμανουήλ Τσουδερού και το Βρετανικό Εκστρατευτικό Σώμα αναχώρησαν για τη μέχρι τότε ελεύθερη Κρήτη, ενώ οι Γερμανοί προέλαναν προς την Αθήνα, την οποία κατέλαβαν στις 27 του μήνα.

Την τελευταία πράξη του πολεμικού δράματος, πριν από την ολοκληρωτική παράδοση της χώρας, αποτέλεσε η Μάχη της Κρήτης. Κατά τη μάχη αυτή, για πρώτη φορά, επιχειρήθηκε η κατάληψη ενός στόχου αποκλειστι-

κά με αεραποβατική ενέργεια. Οι ελληνικές μονάδες, πρόχειρα συγκροτημένες από απειροπόλεμους και ελλιπώς εξοπλισμένους άνδρες, μαζί με βρετανικά, αυστραλιανά και νεοζηλανδικά στρατεύματα, καλούνταν να αντιμετωπίσουν, σ' έναν ιδιότυπο αγώνα, το πιο επίλεκτο στρατιωτικό σώμα του Γ' Ράιχ, τους αλεξιπτωτιστές.

Η επίθεση άρχισε το πρωί της 20ής Μαΐου 1941. Παρά το σφοδρό βομβαρδισμό του νησιού, τα πρώτα εχθρικά τμήματα σχεδόν αποδεκατίστηκαν. Όμως, η συντριπτική υπεροχή των Γερμανών σύντομα κατέστησε ανίσχυρες τις ελληνικές και συμμαχικές δυνάμεις.

Η ηρωική τους άμυνα και η σθεναρή αντίσταση σύσσωμου του Κρητικού λαού δεν μπόρεσαν να αποτρέψουν το αποτέλεσμα. Μετά από αγώνα δέκα ημερών, η Μάχη της Κρήτης έληξε με επικράτηση των γερμανικών δυνάμεων. Το τίμημα της νίκης ήταν τόσο μεγάλο — οι γερμανικές απώλειες ξεπέρασαν τους 8.000 άνδρες — ώστε δεν αποτομήθηκε παρόμοια επιχείρηση μέχρι το τέλος του πολέμου. Η Κρήτη υπήρξε «ο Τάφος των Γερμανών Αλεξιπτωτιστών».

Με την κατάληψη της Κρήτης στο τέλος Μαΐου, η Ελλάδα πέρασε οριστικά στην κατοχή των δυνάμεων του Άξονα, ενώ ο βασιλιάς και η κυβέρνηση αναχώρησαν για το Κάιρο, μαζί με τις αποδεκατισμένες ελληνικές στρατιωτικές δυνάμεις.

Μέση Ανατολή (1941-1944)

Αμέσως μετά την κατάληψη της Ελλάδας από τις γερμανικές δυνάμεις, την άνοιξη του 1941, ο βασιλιάς Γεώργιος ο Β' και η ελληνική κυβέρνηση, με πρωθυπουργό τον Εμμανουήλ Τσουδερό, κατέφυγαν αρχικά στην Κρήτη και από εκεί στην Αίγυπτο. Τους ακολούθησαν Έλληνες αξιωματικοί και οπλίτες, μαθητές στρατιωτικών σχολών και πολίτες, που διέφυγαν από την κατεχόμενη χώρα και αποτέλεσαν τον πυρήνα του ελληνικού στρατού, ο οποίος οργανώθηκε στην Αίγυπτο και ανέλαβε τη συνέχιση του ένοπλου αγώνα κατά των δυνάμεων του Άξονα, στο πλευρό των Συμμάχων.

Ο Ελληνικός Στρα-

τός Μέσης Ανατολής συγκροτήθηκε στις 15 Ιουλίου 1941 και έλαβε μέρος με επιτυχία στις δύο κορυφαίες συμμαχικές επιχειρήσεις εναντίον των δυνάμεων του Άξονα, στο Ελ Αλαμίν στη Βόρεια Αφρική, το 1942, με την Ι Ταξιαρχία, και αργότερα, στο Ρίμινι της Ιταλίας, το 1944, με την ΙΙΙ Ελληνική Ορεινή Ταξιαρχία. Επίσης, συγκροτήθηκε και ο «Ιερός Λόχος», μονάδα ειδικών αποστολών, που διακρίθηκε σε επιχειρήσεις στην Τυνησία και στα νησιά του Αιγαίου.

Μετά την οριστική επικράτηση των Συμμάχων, η πρώτη ελληνική κυβέρνηση με πρωθυπουργό το Γεώργιο Παπανδρέου επέστρεψε στην Αθήνα στις 18 Οκτωβρίου 1944. Ακολούθησε ο επαναπατρισμός των τμημάτων του ελληνικού στρατού, με πρώτη την ΙΙΙ Ελληνική Ορεινή Ταξιαρχία, που κατέπλευσε από την Ιταλία στον Πειραιά το Νοέμβριο του 1944.

Εθνική Αντίσταση (1941-1944)

Μετά τις ηρωικές μάχες των Οχυρών (6-9 Απριλίου 1941) και της Κρήτης (20 Μαΐου - 1 Ιουνίου 1941) οι Γερμανοί ανέλαβαν τη διοίκηση των στρατηγικότερων τμημάτων της κατακτημένης Ελλάδας, διαμοιράζοντας την υπόλοιπη χώρα μεταξύ Ιταλών και Βουλγάρων.

Από την πρώτη κιόλας στιγμή της Κατοχής, ο ελληνικός λαός προέβη σε αυθόρμητες πράξεις αντίδρασης, ατομικά και συλλογικά, που εξέφραζαν βούληση αντίστασης, η οποία δεν άργησε να εκδηλωθεί και σε οργανωμένα σχήματα. Με την ίδρυση διαφόρων αντιστασιακών οργανώσεων από το φθινόπωρο του 1941, ο ελληνικός λαός αποσκοπούσε στην αποτίναξη του εχθρικού ζυγού και στην απελευθέρωση της πατρίδας του.

Εθνική Αντίσταση έκανε κάθε Έλληνας και κάθε Ελληνίδα που αγωνίστηκε οργανωμένα σε ομάδες εναντίον των στρατευμάτων κατοχής ή έδρασε ατομικά με οποιονδήποτε τρόπο εναντίον τους ή βοήθησε με κάθε τρόπο τους Συμμάχους και το Συμμαχικό Αγώνα και δε συνεργάσθηκε με τους κατακτητές.

Οι χώροι που αποτέλεσαν το πεδίο δράσης της Εθνικής Αντίστασης ήταν το έδαφος της κατεχόμενης τότε Ελλάδας, της Δωδεκανήσου και της Μέσης Ανατολής, τα στρατόπεδα συγκέντρωσης καθώς και ο εναέριος και θαλάσσιος χώρος, όπου έδρασαν ελληνικά πλοία και αεροπλάνα, ενώ ο χρόνος διεξαγωγής των αντιστασιακών ενεργειών ήταν η περίοδος, που άρχισε από το τέλος των επιχειρήσεων του πολέμου 1940-1941 και έληξε την ημερομηνία απελευθέρωσης κάθε περιοχής του εθνικού χώρου το 1944.

Συνέχεια στο επόμενο, το Β' Μέρος

Ύμνος στη Σκιά

Μια μεγάλη απώλεια αλλά και μια πρωτότυπη, εντυπωσιακή έκθεση στιγμάτισαν το καλοκαίρι που πέρασε το Θέατρο Σκιών, που αποτελεί αναμφίβολα διαπολιτισμική δεξαμενή εμπειριών και συγκινήσεων. Η έκθεση «Ύμνος στη Σκιά», που ήρθε και στην Αθήνα, στο πλαίσιο του Φεστιβάλ Αθηνών, φιλοξενήθηκε στο Μουσείο Μπενάκη.

Ο «Ύμνος στη Σκιά» είναι μια έκθεση όχι μόνο αναζητήσεων τέχνης, αλλά και επιστροφής σε πρωταρχικές εσωτερικές σκέψεις και εικόνες. Πρόκειται για μια σειρά εικαστικών προσεγγίσεων της έννοιας της σκιάς, της τέχνης του σκιαγραφήματος και του θεάτρου σκιών, που βασίζονται σε μια εξερεύνηση παλιών και νεότερων μύθων της λαϊκής παράδοσης και σε λιτά αφηγηματικά σχήματα.

Ο Ιταλός Πάολο Κολόμπο, που επιμελήθηκε την έκθεση, ένας πολίτης του κόσμου με ιδιαίτερη αδυναμία στην Ελλάδα (μιλά σχεδόν κατ'είρηνη τη γλώσσα μας) επέλεξε δέκα καλλιτέχνες - πυλώνες για να θεμελιώσει την έκθεσή του. Η σκιαγραφία ιστοριογραφείται εδώ, με τον **Καραγκιόζη να αναδεικνύεται σε ήρωα υπεράνω όλων**. Ένα πρόσωπο-«σταυροδρόμι», όπου συναντιούνται το λαϊκό με το εθνικό, το υψηλό, το αληθινό, ένα πρόσωπο που φέρει πάντα την παιδικότητα σήμα κατατεθέν.

Ο τίτλος της έκθεσης «Ύμνος στη Σκιά», αποτελεί διπλό δάνειο: προέρχεται από την ομοτίτλη διάλεξη του **William Kentridge**, που πραγματοποιήθηκε στο Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης του Σικάγο το 2001, για την οποία ο ίδιος ο Kentridge είχε δανειστεί με τη σειρά του τον τίτλο ενός φυλλαδίου του 1935, γραμμένο από τον Ιάπωνα μυθιστοριογράφο **Junichiro Tanizaki**.

Ο Ευγένιος Σπαθάρης

Στις 9 Μαΐου έφυγε από την ζωή σε ηλικία 85 ετών, ένας από τους πιο σημαντικούς καραγκιοζοπαίκτες, ένας θρύλος του Θεάτρου Σκιών, ο **Ευγένιος Σπαθάρης**.

Γεννήθηκε στην Κηφισιά στις 2 Ιανουαρίου 1924. Μετά τις εγκύκλιες σπουδές του άρχισε να ασχολείται με τη ζωγραφική και ιδιαίτερα με τους ήρωες του θεάτρου σκιών, από τους πρωτοπόρους του οποίου ήταν ο πατέρας του, ο οποίος απεβίωσε το 1974. Το γεγονός αυτό τον εξοικείωσε με το καλλιτεχνικό αυτό είδος και ξεκίνησε να δίνει ο ίδιος παραστάσεις, αρχικά στη διάρκεια της κατοχής σε θέατρα της Αθήνας, σε προεβείες, στη Γεννάδειο Βιβλιοθήκη. Από τότε, έδωσε πληθώρα παραστάσεων, τόσο στην Ελλάδα όσο και σε χώρες του εξωτερικού, συμμετέχοντας σε διεθνή φεστιβάλ και συνέδρια ειδικά για το θέατρο σκιών. Παρουσίασε πολλά έργα με ήρωα τον Καραγκιόζη, τόσο ως άψυχο υλικό (φιγούρες ηρώων), όσο και σε έμπρηξη (ζωντανή) παράσταση με ηθοποιούς, στο Κρατικό Θέατρο Β. Ελλάδος, στο «Ελληνικό Χορόδραμα», στο Θέατρο Χατζόπουλου (Θεσσα-

λονίκη), στο Θέατρο Συντεχνίας κ.α. με τις παραστάσεις «Το ταξίδι», «Το καταραμένο φίδι», «Ο δικτάτορας», «Ο Αλέκος με τα κυδόνια».

Το 1970 κυκλοφόρησε 13 εικονογραφημένα τεύχη με μαυρόασπρες φιγούρες και έγχρωμο εξώφυλλο. Ενώ το 1979 παρουσιάστηκε από τις εκδόσεις *Νεφέλη* το επιτυχημένο βιβλίο του «*Ο Καραγκιόζης των Σπαθάρηδων*» με επτά έργα και επτά περιλήψεις (τα τέσσερα δικά του και τα τρία του πατέρα του Σωτήρη). Από το 1962 κυκλοφόρησαν έργα του σε δίσκους.

Το 1950 ο Ευγένιος πραγματοποίησε την πρώτη του συμμετοχή σε κινηματογραφική ταινία, στο *Πικρό Ψωμί* του Γρηγόρη Γρηγορίου. Έπαιξε έργα του στην κρατική τηλεόραση από το 1966 μέχρι το 1992. Κάποια από τα έργα του αυτά κυκλοφορούσαν μέχρι και τα μέσα της δεκαετίας του '90 σε βιντεοκασέτες, ενώ τις ημέρες του θανάτου του ξεκίνησε συμπρωματικά η κυκλοφορία τους σε DVD.

«Να σώσουμε τον Καραγκιόζη από τους ψευδοδιανοούμενους», έλεγε σε παλαιότερη συνέντευξη ο Σπαθάρης, λίγο πριν δημιουργήσει το Μουσείο του Θεάτρου Σκιών στο Μαρούσι.

«Όλοι λένε πως πρέπει να ζήσει ο Καραγκιόζης, μα όλοι τους ενδιαφέρονται όχι για την προβολή του Καραγκιόζη, αλλά για την προβολή του ονόματός τους. Αυτοί οι διανοούμενοι είναι η μεγαλύτερη καταστροφή για τον Καραγκιόζη. Προσωπικά βλέπω ότι κανείς απ' αυτούς δεν δείχνει το παραμικρό ενδιαφέρον για τη διάσωση και τη διάδοση του Καραγκιόζη. Αυτό λέγεται οβήσιμο του Καραγκιόζη, κι εγώ επιμένω πως θα οβήσει ο Καραγκιόζης απ' τους διανοούμενους. Διανοούμενους, όχι σαν τον Τσαρούχη, τον Μόραλη, τον Νικολάου, που αγάπησαν πραγματικά και βοήθησαν στην πρόοδο του Καραγκιόζη. Ο Καραγκιόζης πρέπει να ζήσει όχι στα μουσεία ή στα βιβλία. Πρέπει να ζήσει μέσα από τη μουσική του, μέσα από τους

ήρωές του, από τις φράσεις του και τα καλαμπούρια του. Πρέπει να διατηρηθεί ο Καραγκιόζης όχι για εκμετάλλευση, όχι για τουριστικό είδος, αλλά για να μείνει στις καρδιές του ελληνικού λαού, στις καρδιές όλων μας, αυτό το γνήσιο λαϊκό θέατρο Σκιών, που μερικές φορές χάνεται, εξαφανίζεται.

Ο τουρισμός της Τουρκίας κάνει μεγάλη προπαγάνδα για τον Καραγκιόζη της. Έχει γεμίσει ολόκληρη την Ευρώπη με φιγούρες και σουβενίρ του Καραγκιόζη, παρά το γεγονός ότι στην Τουρκία ο Καραγκιόζης σκοπεύει σ' ένα διαφορετικό κοινό, με ιστορίες

πολύ κατώτερες — από άποψη περιεχομένου — σε σύγκριση με τις δικές μας ιστορίες, τα δικά μας παραμύθια (τα κλέφτικα, τα ηρωικά). Ο Καραγκιόζης, επαναλαμβάνω, πρέπει να διατηρηθεί και να μείνει σαν θέατρο. Και στο Μουσείο Καραγκιόζη, που ετοιμάζω, ο Καραγκιόζης δεν θα είναι το μουσειακό άψυχο έκθεμα, αλλά θα παίρνει κι άλλες διαστάσεις μέσ' απ' τα ζωντανά σκηνηκά, μέσ' απ' τις ταινίες και τους δίσκους, μέσ' απ' τα βιβλία».

Για το Μουσείο του, που εκείνες τις μέρες γινόταν πραγματικότητα, ύστερα από χρόνων όνειρα και ιδέες έλεγε:

«Είναι το μοναδικό Μουσείο Καραγκιόζη στην Ελλάδα. Κι όμως κανείς δεν με βοήθησε. Δεν εκφράζω παράπονο γι' αυτό, αλλά νομίζω πως είναι ντροπή, όταν δημιουργείται με ιδιωτική πρωτοβουλία ένα τέτοιο μουσείο και το κρατικό ενδιαφέρον να περιορίζεται στο μηδέν. Το Μουσείο αυτό θα δημιουργηθεί στο σπίτι μου, και νομίζω πως είναι ο πιο κατάλληλος απ' τον οποιονδήποτε άλλο χώρο. Τι θα υπάρχει στο Μουσείο; Πρώτα-πρώτα θα υπάρχουν κινηματογραφικές ταινίες, πρόσφατες και παλιότερες, δικές μου και άλλων γνωστών καραγκιοζοπαίκτων. Θα υπάρχουν δίσκοι παλαιοί, από το 1910 μέχρι σήμερα, δικοί μου και των περισσότερων καραγκιοζοπαίκτων που είχαν κυρτίσει δίσκους.

Ακόμη και μαγνητοταινίες με έργα ανέκδοτα δικά μου και άλλων καραγκιοζοπαίκτων. Θα υπάρχουν επίσης φιγούρες, αφίσες, φωτογραφίες από την Ιάβα, την Ινδονησία, την Κίνα, τις Ινδίες κι από άλλες χώρες. Ακόμη θα υπάρχει ένα κανονικά οργανωμένο αρχείο με βιβλία, περιοδικά, εφημερίδες, δημοσιεύματα. Δεν θα είναι απλώς ένα Μουσείο. Θα είναι ένας χώρος, όπου η νεολαία

θα μπορεί να διαβάσει και να κάνει σωστές έρευνες γύρω από τον Καραγκιόζη και την ιστορία του. Στο Μουσείο αυτό πρόκειται να εκθέσω φιγούρες του Καραγκιόζη από το 1860. Θα παρουσιάσω έργα των γνωστών καραγκιοζοπαίκτων: Μέμου, Μαράχαλη, Ξάνθου, Μανωλόπουλου, Μόλα και του πατέρα μου Σωτήρη Σπαθάρη».

Το θέατρο, είναι και μουσική. Και είναι απαραίτητη η συνοδεία της μουσικής στις παραστάσεις του Καραγκιόζη. Έλεγε ο Σπαθάρης:

«Η μουσική του Καραγκιόζη στηρίζεται βασικά στο δημοτικό και λαϊκό τραγούδι. Ανάλογα με το έργο που παίζεται, έχουμε και την ανάλογη μουσική και τραγούδια. Στα παλιότερα χρόνια, όταν δίνανε παραστάσεις έπρεπε να είχαμε μαζί τον τραγουδιστή και τους μουσικούς, την κομπανία. Κανένα καραγκιοζοθέατρο δεν έπαιζε δίχως μουσική. Η κομπανία αποτελούνταν από αντιπροσωπευτικά δημοτικά και λαϊκά μας όργανα (πνευστά, κρουστά, έγχορδα).

Η μουσική δεν έπαιρνε μέρος μόνο στη διάρκεια της παράστασης. Λαλούσαν τα όργανα πριν από την παράσταση «τα όργανα του Καραγκιόζη», να ακούσει ο κόσμος ότι η παράσταση αρχίζει, να κατέβουν όλοι στην πλατεία. Εκείνος που έπαιζε τον πιο σημαντικό ρόλο ήταν ο τραγουδιστής. Άμα δεν είχαμε καλό τραγουδιστή δεν πετύχαινε με τίποτε.

«Έχεις καλόν αμανετζή;» σε ρωτούσαν παλιά, όπου κι αν πήγαινες. Οι τραγουδιστές έπρεπε να ξέρουν βασικά όλα τα δημοτικά και τα λαϊκά τραγούδια κι έπρεπε ακόμα να ξέρουν να τραγουδάνε τα τραγούδια που αγαπούσε περισσότερο ο κόσμος.

Όλο το μεσημέρι έκαναν πρόβες (κυρίως μέσα στα καφενεία) και μαζεύονταν εκεί όλος ο κόσμος του χωριού κι έχασκε. Καμιά φορά απ' τα χωριά ξεκινάγε και κανένα ταλέντο, που οι καραγκιοζοπαίκτες προσπαθούσαν να το φέρουν κάτω στην Αθήνα. Στις πρόβες, λοιπόν, ο τραγουδιστής έπρεπε οπωσδήποτε να ρυθμιστεί και να συντονιστεί με την κομπανία, με τα όργανα. Κάποιος είχε πει παλιότερα πως ο Καραγκιόζης είναι μονάχα πρόζα. Λάθος, τρομερό λάθος.

Ο Καραγκιόζης είναι και κίνηση και μίμηση και φωνή και τραγούδι και μουσική.

Σήμερα δυστυχώς η κομπανία και ο τραγουδιστής θέλουν πολλά χρήματα και μετακινούνται αρκετά δύσκολα. Εγώ έχω γράψει στο μαγνητόφωνο με την κομπανία και τους τραγουδιστές μου ό,τι μου χρειάζεται και αναγκαστικά, δουλεύω τώρα πια έτσι. Στα 100χρονα του Καραγκιόζη, είχα χρησιμοποιήσει τραγουδιστές, πίπιζες, νταούλια, ταμπουράδες, σαντούρια και βιολιά. Είχα παίξει δηλαδή πρωτόγονα, με κομπανία, με σεντόνι, με λυχναρία, με ασετυλίνη.

Ήταν αυτή η εκδήλωση το 1960 και φαντάζεσαι πόσο ο κόσμος που παρακολουθούσε την αναδρομική αυτή παράσταση του Καραγκιόζη είχε ικανοποιηθεί».

Εκδρομή στις χαμένες κι αλησμόνητες πατρίδες της Καππαδοκίας

Γράφει ο ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ι. ΚΟΥΒΕΛΗΣ
Επίτ. Εισαγγελέας Εφετών
Πρόεδρος Πνευματικού Κέντρου
Ρουμελιωτών

Στην εκδρομή μετείχαν 45 άτομα, κυρίως μέλη του ως άνω Συλλόγου, καθώς και του Συλλόγου «Αδελφότης Παναγία η Ναυπακτιώτισσα», του οποίου έχω την τιμή επί δεκαετία να είμαι πρόεδρος. Ανάμεσά μας και οι πατέρες Ιερόνυμος, Ιγνάτιος και Παλαμάς, ιερομόναχοι της Ιεράς Μονής Μεταμορφώσεως του Σωτήρος Ναυπάκτου.

Η ωραία αυτή εκδρομή πραγματοποιήθηκε με το Γραφείο Ταξιδιού του Λουκά Αδραχτά, που ήταν και ο οδηγός του πούλμαν. Ένας πεπειραμένος και ακούρατος οδηγός και με ξεναγό μια υπέροχη ελληνίδα Κωνσταντινοπολίτισσα, τη Σοφία Θεοδωρίδου, που μας κατέπληξε με τις ξεναγήσεις της σε όλα τα αξιοθέατα με τις απέραντες γνώσεις της, αλλά και με την ευγένεια και καλοσύνη της. Με γλαφυρό τρόπο και αρετό χιούμορ, μας ενθουσίασε με όσα μας είπε για τις αλησμόνητες πατρίδες. Σημαντικό είναι το γεγονός ότι τραγουδούσε ωραία και μας τραγούδησε ελληνικά αλλά και τούρκικα τραγούδια με την πολύ γλυκιά και χαρούμενη φωνή της. Το δεκαήμερο, που ήταν μαζί μας, αφομοιώθηκε με την παρέα μας, σαν να γνωριζόμασταν από χρόνια.

Ξεκινήσαμε από Ναύπακτο την Πέμπτη 3.9.2009. Σχεδόν όλοι της παρέας ήμασταν γνωστοί από προηγούμενες εκδρομές. Οι ελάχιστοι πρωτάρηδες προσαρμόστηκαν αμέσως μ' εμάς τους παλαιότερους κι έμειναν όχι απλώς ευχαριστημένοι, αλλά ενθουσιασμένοι απ' όσα είδαν και άκουσαν, όπως κι εμείς οι παλαιότεροι.

Επιβιβαστήκαμε τις απογευματινές ώρες στο πλοίο «Λισσός» της ANEK στον Πειραιά και φθάσαμε μετά από ταξίδι εννέα ωρών στη Χίο τα ξημερώματα. Μέχρι να έλθει το πλοίο για Τσεσμέ, κάναμε με το πούλμαν μια σύντομη ξενάγηση στη Χίο, για να γνωρίσουμε το όμορφο νησί. Πολλοί δε επισκέφθηκαν την κεντρική πλατεία, που είναι κοντά στο λιμάνι, μια όμορφη πλατεία γεμάτη αγάλματα, ποιητών, λογοτεχνών και άλλων σπουδαιών ανθράπων. Όπως του Σουρή, του Ροΐδη, του Μαβίλη, του Αλέξανδρου Γκούλα (Βερίτη) κ.ά.

Στις 9 π.μ. έγινε έλεγχος στο Τελωνείο της Χίου, επιβιβαστήκαμε στο πλοίο της γραμμής και βγήκαμε στο Τσεσμέ, όπου έγινε διαβατηριακός έλεγχος από τις τουρκικές αρχές. Από εκεί συνεχίσαμε για τη Σμύρνη. Μια Σμύρνη αγνώριστη, όπου τίποτε δεν σώζεται από την παλιά ελληνική της δόξα. Μια σύγχρονη ευρωπαϊκή μεγαλούπολη, με πληθυσμό 3.500.000 κατοίκων με τουριστική οργάνωση εντυπωσιακή. Η ξεναγός μας με έξαρση μας είπε με κάθε λεπτομέρεια την ιστορία της Μικρασιατικής εκστρατείας. Πώς υποδέχτηκαν με ενθουσιασμό και ζητωκραυγές, οι Έλληνες της Σμύρνης τον ελληνικό στρατό και την τραγωδία της καταστροφής στις 27 Αυγούστου 1922, όταν κατέρρευσε το ελληνικό μέτωπο και ο τουρκικός στρατός με τους Τσέτες του Κεμάλ Ατατούρκ πυρπόλησε την πόλη και λεηλάτησε τις περιουσίες και το βίος των Ελλήνων, με σφαγές και πρωτοφανή βαρβαρότητα, καταστρέφοντας ό,τι ήταν ελληνικό. Η περιγραφή της κατάρρευσης του Ελληνικού Μετώπου και της μεγάλης συμφοράς, γέμισαν την ψυχή μας πόνο και οδύνη και τα μάτια μας γέμισαν δάκρυα.

Την ιστορία της Μικρασιατικής καταστροφής συμπλήρωσε στη διάρκεια της διαδρομής η φιλόλογος Μαργαρίτα Τσιώτα καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Πατρών με περισσότερες λεπτομέρειες καταλήγοντας στην εκτέλεση των έξι στο Γουδί την 15.11.1922, που θεωρήθηκαν υπεύθυνοι για το χαμό του ελληνισμού της Ιωνίας.

Ο Σύλλογος «Φίλοι του Μοναστηριού Μεταμορφώσεως του Σωτήρος Ναυπάκτου» με διοργανωτή και αρχηγό της εκδρομής τον αγαπητό Πρόεδρο του Συλλόγου ιατρό κ. Νίκο Χωραφά πραγματοποίησε κι φέτος με μεγάλη επιτυχία προσκυνηματική εκδρομή στην Καππαδοκία της Μικράς Ασίας από 3 μέχρι 13 Σεπτεμβρίου 2009. Στην κοιτίδα του ελληνισμού και του χριστιανισμού, όπου διέπρεψαν οι μεγάλοι πατέρες της εκκλησίας Βασίλειος ο Μέγας, Γρηγόριος ο Ναζιανζηνός και Ιωάννης ο Χρυσόστομος, αλλά και άλλοι σπουδαίοι ιεράρχες.

Καταδικάστηκαν σε θάνατο από το έγκτακτο Στρατοδικείο οι πολιτικοί Δημήτριος Γούναρης, Πέτρος Πρωτοπαπαδάκης, Νικόλαος Στράτος, Νικόλαος Θεοτόκης, Γεώργιος Μπαλατζής και ο αρχιστράτηγος Χατζηανέστης.

Αφού με το πούλμαν περιηγήθήκαμε στην πόλη ακούοντας όσα μας έλεγε η υπέροχη ξεναγός μας, φθάσαμε και κάναμε μικρή στάση στον ελληνικό οικισμό Κορδελιό, που βρίσκεται στη βορειοδυτική άκρη της Σμύρνης, με ωραία παραλία και εξοχικές κατοικίες. Ακολουθώντας τακτοποιηθήκαμε σε ωραίο ξενοδοχείο, γευματίσαμε στα παραλιακά εστιατόρια και το απόγευμα με το πούλμαν ανεβήκαμε στο ψηλότερο σημείο του κάστρου, περνώντας μέσα από φτωχογειτονιές. Το θέαμα από το σημείο αυτό είναι μοναδικό. Η Σμύρνη αμφιθεατρικά σε αφήνει άναυδο.

Την άλλη μέρα το πρωί Σάββατο 5.9.2009 μετά το πρωινό αναχωρήσαμε για την Έφεσο. Μια καθαρά ελληνική πόλη με τις αρχαιότητες που σώζονται σε πολύ καλή κατάσταση. Είναι ένας από τους σημαντικότερους αρχαιολογικούς χώρους. Ιδρύθηκε τον 4ο αιώνα π.Χ. από το Μέγα

Αλέξανδρο και είναι γνωστή ως κέντρο λατρείας της Κυβέλης, της θεάς μητέρας, τα περισσότερα δε μνημεία χρονολογούνται από αυτήν την περίοδο. Εντυπωσιακότερα μνημεία είναι το άγαλμα της Αρτέμιδος, η Βιβλιοθήκη του Κέλσου, το Ωδείο και Βουλευτήριο, η πύλη του Ηρακλή, η οδός με τις κιονοστοιχίες, ο Ναός του Αδριανού από τη Ρωμαϊκή εποχή και το λαξευμένο τεράστιο θέατρο στην πλαγιά του όρους Πίον, ελληνιστικής περιόδου, που ανακαινίστηκε αργότερα από τους Ρωμαίους. Έχει χωρητικότητα 25.000 θέσεων. Στην Έφεσο έγιναν δύο Οικουμενικές Σύνοδοι το 431 και 449 μ.Χ. Λέγεται δε ότι η Παναγία πέρασε τις τελευταίες της ημέρες εκεί και ότι ο Ευαγγελιστής Ιωάννης είχε έλθει από την Πάτμο για να τη φροντίσει. Σε απόσταση περίπου 8 χλμ., από την Έφεσο σώζεται το πέτρινο σπήλι της Παναγίας. Λέγεται ακόμη ότι κατά την επιθυμία του Χριστού ο Ευαγγελιστής Ιωάννης πήρε μαζί του την Παναγία στην Έφεσο το 37 μ.Χ. και εκεί, όπως αναφέρθηκε, έζησε τις τελευταίες ημέρες της ζωής της. Στην Έφεσο συρρέουν άνθρωποι απ' όλο τον κόσμο ανεξαρτήτως θρησκείας, για να θαυμάσουν τα ελλη-

Έφεσος 5.9.09. Μπροστά στη Βιβλιοθήκη του Κέλσου

νικά μνημεία που σώζονται εκεί. Την ημέρα που εμείς την επισκεφθήκαμε βρίσκονταν εκεί πάνω από 2000 άνθρωποι.

Κατά τη ρωμαϊκή περίοδο η Έφεσο ήταν το μεγαλύτερο λιμάνι της Μεσογείου. Με την πάροδο του χρόνου όμως κι από τις προσχώσεις που έγιναν η θάλασσα σήμερα είναι αρκετά μακριά από τον αρχαιολογικό χώρο.

Αφήνοντας την Έφεσο με προορισμό την Ιεράπολη, έγινε μια μικρή παρέκκλιση και επισκεφθήκαμε το Κουσάντασι, μια από τις μεγαλύτερες μαρίνες στα Μικρασιατικά παράλια, ακριβώς απέναντι από τη Σάμο. Πρόκειται για μεγάλη τουριστική αξιοποίηση της όμορφης αυτής περιοχής. Μετά από μικρή στάση συνεχίσαμε την πορεία μας για την Ιεράπολη (Παμουκάλε, όπως αλλιώς λέγεται) τη μεγαλύτερη νεκρόπολη της ελληνιστικής περιόδου, με τάφους ατομικούς, οικογενειακούς, ομαδικούς κ.λπ. Στην περιοχή αυτή υπάρχει η αφίδα του Δομητιανού στον κεντρικό δρόμο της αρχαίας πόλης με κιονοστοιχίες εκατέρωθεν. Εκεί υπάρχει η οκταγωνική ροτόντα στρωμένη με μάρμαρα και κρύπτη, όπως πιστεύεται, ότι εκεί φυλάσσεται το λείψανο του αποστόλου Φίλιππου, ο οποίος λιθοβολήθηκε και σταυρώθηκε το 80 μ.Χ. Στην περιοχή υπάρχει ακόμη το καλό διατηρημένο θέατρο του 200 π.Χ., που είχε χωρητικότητα 20.000 θέσεων. Σώζονται μόνο 30 σειρές καθισμάτων. Υπάρχουν ακόμη Ρωμαϊκά Λουτρά, όπου σήμερα λειτουργεί πισίνα μέσα στην οποία σήμερα σώζονται μαρμάρινες κολόνες, που σχετίζονται με το Ναό του Απόλλωνα. Εντυπωσιακοί είναι οι γεωλογικοί σχηματισμοί που δημιουργήθηκαν από ασβεστούχα άλατα και σχημάτισαν ασβεστολιθικά στρώματα, κατάλευκα που δίνουν την εντύπωση, ότι οι πλαγιές του βουνού είναι χιονισμένες όλες τις εποχές. Διανυκτερεύσαμε μετά από περπάτημα στις λιμνούλες που σχηματίζονται, σε ξενοδοχείο της Ιεράπολης και την επομένη ημέρα Κυριακή 6.9.2009 αναχωρήσαμε για το λίκνο της Ορθοδοξίας, την Καππαδοκία.

Κατά τη διαδρομή μας συναντήσαμε το Ικόνιο την ιερά πόλη του ασκητισμού του Ισλάμ, κέντρο του τάγματος των Μαβλεβί των περιδινούμενων (στροβιλιζόμενων) Δερβισιδών. Η πόλη αυτή έχει πληθυσμό 1.000.000 κατοίκων με σπουδαιότερο μνημείο το «Τέμενος του Αλαντίν» μέσα σε καταπράσινο πάρκο.

Συνέχεια της πορείας για την καρδιά της Ορθοδοξίας, το «Προκόπι» την ηφαιστειογενή περιοχή του όρους Ερτζίγ, όπου η στάχτη, ο άνεμος και η διάβρωση εργάστηκαν επί αιώνες για να δημιουργήσουν ένα φανταστικό θέαμα. Κώνοι, φαράγγια και κοιλάδες συνθέτουν ένα υπέροχο τοπίο, μοναδικό στον κόσμο, που σε αφήνει άφωνο. Εκεί γεννήθηκαν και μεγάλωσαν οι πρόγονοί μας. Εκεί στα βόθρα της Ανατολής επισκεφθήκαμε τις αλησμόνητες πατρίδες κάνοντας ένα μνημόσυνο σ' αυτούς που εξήσαν εκεί κι ανέπτυξαν έναν πολιτισμό παύγνωστο στην Οικουμένη.

Το ηφαιστειακό έδαφος της περιοχής παράγει σταφύλια, βερύκοκα, κεράσια, ζαχαρότευτλα, ρεβύθια και ηλιοτρόπια. Το Μουσείο του Κορούμοντος με τις μοναδικές λαξευμένες στους βράχους εκκλησίες, είναι κάτι μοναδικό. Το λαξευμένο κάστρο «Lichisar» και η υπόγεια πόλη της Ανακού, το φαράγγι του Περιορέματος με τα παρακλήσια και τα ασκηταριά, ο Ναός του Γρηγορίου Ναζιανζηνού στην Καρβάλη, οι Ναοί Κωνσταντίνου και Ελένης και Αγίου Βασιλείου στη Σινασό είναι αυτά που παραμένουν ανεξίτηλα στη μνήμη μας. Όλα όμως αυτά στον κάθε Έλληνα δημιουργούν πόνο ψυχής, λύπη και οδύνη για τον ελληνισμό και τους θησαυρούς που χάσαμε. Στο Προκόπι στην είσοδο της πόλης οι νεοαποδυρα-

μίδες αποτελούν ένα είδος μασκότ, όπου όλοι οι επισκέπτες φωτογραφίζονται μπροστά στα περίεργα αυτά κατασκευάσματα της φύσης. Στην πόλη αυτή υπάρχει και επιχείρηση με αερόστατα, με τα οποία κάθε μέρα πολλοί επισκέπτες πετούν μ' αυτά για να ιδούν από ψηλά τους παράξενους και μοναδικούς κωνικούς σχηματισμούς. Σ' αυτή την πόλη διανυκτερεύσαμε τρία βράδια, για να μπορέσουμε να επισκεφθούμε όλα τα αξιοθέατα της περιοχής. Εκεί άλλοτε ήταν η ένδοξη Ελλάδα.

Την επομένη ημέρα Τετάρτη 9.9.2009 μετά το πρωινό αφήσαμε το Προκόπι και την Καπαδοκία και περνώντας από τη γειτονική **Νεάπολη** ξεκινήσαμε για την πρωτεύουσα της Τουρκίας, την **Άγκυρα**. Είναι η δεύτερη μεγάλη πόλη μετά την Κωνσταντινούπολη με πληθυσμό 3.700.000 κατοίκων περίπου.

Η Άγκυρα έγινε πρωτεύουσα της Τουρκίας μετά τη Μικρασιατική καταστροφή από τον Κεμάλ Ατατούρκ, ο οποίος ανέθεσε στο Γερμανό αρχιτέκτονα Χέρμαν Γιάνσεν να οικοδομήσει μια μοντέρνα πόλη. Σήμερα οι περισσότεροι τουρίστες επισκέπτονται την Άγκυρα για τα Μουσεία της. Το πρόγραμμά μας δεν προέβλεπε τέτοιες επισκέψεις και η ακούραστη ξεναγός μας Σοφία με το πούλιαν μας έκαμε μια μικρή ξενάγηση στο κέντρο της πόλης, όπου υπάρχουν το Κοινοβούλιο, τα Υπουργεία, τα Γενικά Επιτελεία Στρατού, Ναυτικού και Αεροπορίας, καθώς και οι μεγαλύτερες τράπεζες της Τουρκίας.

Μετά από αρκετά κοπιαστικό ταξίδι το βράδυ γύρω στις 8 μ.μ. φθάσαμε στην πόλη των πόλεων την **Κωνσταντινούπολη**, με πληθυσμό πάνω από 17.000.000 κατοίκων και εγκαταστήσαμε στο ξενοδοχείο μας, κοντά στην κεντρική πλατεία «Ταξίμ» στο ευρωπαϊκό τμήμα της πόλεως. Ο Βόσπορος χωρίζει την «επτάλοφη» στην ευρωπαϊκή και ασιατική Κωνσταντινούπολη.

Την επομένη ημέρα Πέμπτη 10.9.2009 επισκεφθήκαμε τον Ιππόδρομο με τον αυγυπτιακό οβελίσκο και τη στήλη των όφρων. Το Μπλε Τζαμί, που οφείλει την ονομασία του στον εσωτερικό διάκοσμο με τα μπλε πλακάκια από τη Νίκαια που κυριαρχούν. Είναι το διασημότερο θρησκευτικό κτίριο στον κόσμο και περιτοιχίζεται από έξι μιναρέδες. Κτίστηκε δε από το Σουλτάνο Αχμέτ Α' από 1609 μέχρι 1616.

Ακολούθως επισκεφθήκαμε το Ναό της του Θεού Σοφίας, περισσότερο γνωστό ως «**Αγία Σοφία**». Είναι το σπουδαιότερο αρχιτεκτόνημα παγκοσμίως. Εδώ και 1400 χρόνια περίπου στέκεται μάρτυρας της αίγλης της Κωνσταντινούπολης και σύμβολο της Ορθοδοξίας. Το τεράστιο οικοδόμημα χτίστηκε πάνω σε δυο παλιές εκκλησίες και ε-

Κωνσταντινούπολη 10.9.09. Μπροστά στην Αγία Σοφία

γκαινιάστηκε από τον αυτοκράτορα Ιουστινιανό το 537 μ.Χ. Τον 15ο αιώνα μετά την άλωση μετατράπηκε σε τζαμί περιστοιχισμένο από τέσσερις μιναρέδες. Ήδη με πρωτοβουλία της Ουνέσκο άρχισαν και συνεχίζονται οι εργασίες για την αποκάλυψη των αγιογραφιών, που έχουν καλυφθεί με σοβάδες.

Στη συνέχεια επισκεφθήκαμε το παλάτι «Τοπκαπί» το οποίο μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης έκτησε ο Μωάμεθ Β' μεταξύ των ετών 1459 και 1465 ως κύρια κατοικία του. Αντί για ένα ενιαίο κτίριο το Τοπκαπί αποτελείται από μια σειρά περιπτέρων γύρω από τέσσερις μεγάλες αυλές. Αρχικά ήταν και έδρα της Κυβέρνησης. Όμως ο Σουλτάνος Αμντούλ Μεζίτ Α' εγκατέλειψε το 1853 το παλάτι αυτό και εγκαταστάθηκε στο «Ντολμαπαχτσέ». Το 1924 το Τοπκαπί μετατράπηκε σε μουσείο, όπου φυλάσσονται οι θησαυροί του παλατιού, κυρίως κοσμήματα, πανοπλίες κ.λπ.

Τις απογευματινές ώρες επισκεφθήκαμε την κλειστή (σκεπαστή) αγορά για ψώνια και το βράδυ σε κέντρο διασκέδασης, παρακολούθησαμε καλλιτεχνικό πρόγραμμα με μουσική και τραγούδια, φολκλορικούς - παραδοσιακούς χορούς, στροβιλιζόμενους δερβίσιδες και χορούς της κοιλάδας από χανούμισσες. Η βραδιά τελείωσε γύρω στα μεσάνυχτα με ελληνικά τραγούδια και διαγωνισμό ομορφιάς. Οι καλλιτέχνες έδειξαν ιδιαίτερη περιποίηση στην ελληνική παρέα, για ευνόητους λόγους.

Την πρωτελευταία ημέρα Παρασκευή 11.9.2009 μετά το πρωινό επισκεφθήκαμε το πατριαρχείο, κέντρο του Ορθόδοξου Κόσμου και τον Πατριαρχικό Ναό του Αγίου Γεωργίου. Ο πατριάρχης έλειπε σε περιοδεία και δεν πήραμε την ευλογία του. Ακολούθως επισκεφθήκαμε τη Μονή Μπαλουκλιώτισσας, όπου βρίσκονται οι τάφοι των Πατριαρχών, την πύλη του Ρωμανού, ό-

που έπεσε ο τελευταίος αυτοκράτορας Κωνσταντίνος Παλαιολόγος και τη Μονή των Βλαχερνών όπου εψάλη ο Ακάθιστος Ύμνος. Στη συνέχεια με το πλοίο της γραμμής επισκεφθήκαμε τα **Πριγκιπόννησα**. Μετά το γεύμα με ψάρια στην Πρίγκιπο επιστρέψαμε στην Κωνσταντινούπολη και το απόγευμα επισκεφθήκαμε την αυγυπτιακή αγορά με τα μπαχαρικά, παστουριάδες, αλλαντικά κ.λπ.

Την τελευταία ημέρα Σάββατο 12.9.2009 επισκεφθήκαμε το παλάτι «Ντολμαπαχτσέ», η υπερβολική πολυτέλεια του οποίου εντυπωσιάζει. Το έχτισε όπως ελέχθη ο Σουλτάνος Αμντούλ Μεζίτ Α' το 1856 με Αρμένιους αρχιτέκτονες, τον Καραμπέτ Μπολιάν και το γιο του.

Ακολούθως επισκεφθήκαμε τη Μονή της χώρας, κοντά στο παραπάνω παλάτι, με τα ωραιότερα βυζαντινά μωσαϊκά και τις κομψότερες τοιχογραφίες που υπάρχουν στον κόσμο.

Η εκλεκτή ξεναγός μας Σοφία Θεοδορίδου μας είπε τόσα πολλά για όλα τα αξιοθέατα που είδαμε, ώστε αυτά που γράφω είναι λίγα, για να μπορώ να περιγράψω όλες τις λεπτομέρειες. Να σημειώσω μόνο ότι κατά τη διαδρομή από το Προκόπι μέχρι την Άγκυρα περάσαμε από τα πεδία των μαχών, όπου οι παλπούδες και οι γονείς μας πολέμησαν στην εκστρατεία της Μικράς Ασίας. Οι τοποθεσίες Αφιόν Καραχισάρ, Εσκισεχίρ, Σαγγάριος κ.λπ. θυμίζουν τη Μικρασιατική περιπέτεια των ενδόξων προγόνων μας.

Ακόμα πρέπει να τονίσω ότι το δεκάημερο της εκδρομής μας είχαμε ιδανικές καιρικές συνθήκες. Μόνο την ημέρα που ξεκινήσαμε από την Κωνσταντινούπολη για την επιστροφή (12.9.2009) συναντήσαμε βροχή και καταιγίδα μέχρι τη Ραιδεστό.

Το βράδυ γύρω στις 8 μ.μ. φθάσαμε στην Καβάλα, όπου διανυκτερεύσαμε και την επομένη το πρωί Κυριακή 13.9.2009 ξεκινήσαμε για την επιστροφή

στην Ιθάκη μας.

Ήταν μια εκδρομή αρκετά κοπιαστική, αλλά γεμάτη εντυπώσεις και συγκινήσεις, με συναισθήματα ανάμικτα, ευχάριστα και δυσάρεστα. Τα δυσάρεστα γι' αυτά που χάσαμε στη Μικρασιατική καταστροφή.

Θέλω επ' ευκαιρία να ευχαριστήσω, το διοργανωτή της εκδρομής τον ιατρό **Νίκο Χωραφά**. Την καταπληκτική ξεναγός μας **Σοφία Θεοδορίδου**, τον ακούραστο οδηγό μας **Λουκά Αδραχτά**, τους **πατέρες της Ιεράς Μονής Μεταμορφώσεως του Σωτήρος** για την προσφορά τους κι όλους τους εκδρομείς για την υπομονή, την πειθαρχία και την ευγένειά τους.

★ ★

Επειδή είναι επίκαιρο θέλω από την ποιητική συλλογή «**Αίνος και θήνος**» του αείμνηστου ακαδημαϊκού και ποιητή **Γ. Αθάνα** ν' αφιερώσω στη μνήμη του και στη μνήμη όσων θυσιάστηκαν για την πατρίδα το ποίημα: «**Το στερνό καράβι**» αφιερωμένο στη Μικρασιατική καταστροφή.

«Το στερνό καράβι»

Αναφέρεται στη ζοφερή ημέρα της 27ης Αυγούστου 1922 και αποτελεί, συγχρόνως, ένα αισιόδοξο και φωτεινό μήνυμα, πλημμυρισμένο από βαθύτατη πίστη κι ελπίδα για το μέλλον της φυλής μας:

Όλα μας τα καράβια πίσω γυρίσανε.
Σπασμένα τα κατάρτια, σχισμένα τα πανιά.
Ήρθαν από τη Σμύρνη κι από τα Μουδανιά.
Φέραν τους νικημένους, που δεν πολέμησαν.
Τις δάφνες δέκα χρόνων. Τ' όνειδος μιας στιγμής,
το λείψανο της Δόξας, το πνεύμα της Τιμής.
Φέραν των εκκλησιών μας τα δυσκοπότερα.
Παιδιά, γυναίκες, γέροντες — Γένος, Γραικών πολύ—
τις ρίζες της Φυλής μας απ' την Ανατολή.
Μα ένα καράβι μαύρο πίσω δε γύρισε.
Ποιους κάβους αρμενίζει, ποια πέλαγα περνά
και πουθενά δε βγαίνει, δε φτάνει πουθενά;
Χρόνια το καρτερούμε και χρόνια πέρασαν.
Δεν το είδε μήτε ναύτης, μήτε θαλασσαετός,
μητ' ερημίτης φάρος, μητ' άστρο της νυκτός!
Τάχα νάχει βουλιάξει; τάχα να στοίχειωσε;
δε θα ξανάρθει τάχα στην πατρική του ακτή;
Ωιμέ! Κι έχει φορτώσει το πιο ακριβό φορτί.
Όλα τα χάσαμε, όλα! Και μόνο φόρτωσε,
το πιο στερνό καράβι, την ώρα του χαμού,
φόρτωσε την ελπίδα του ξαναγυρισμού!
Έλα, χρυσό καράβι, έλα ξεφόρτωσε!
Δος μας το θησαυρό σου - κι άνοιξε τα πανιά
ολόσια για τη Σμύρνη και για τα Μουδανιά».

Έφεσος 5.9.09. Στην Κοιλάδα του Κορούμπος με τις λαξευμένες εκκλησίες

Κωστής Παλαμάς, ο ποιητής της Ρωμοσύνης

Γράφει ο ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Ο Κωστής Παλαμάς δεν υπήρξε μονάχα ένας μεγάλος ποιητής, που χάραξε νέους δρόμους στη νεοελληνική ποίηση. Δεν υπήρξε μονάχα άφθαστος γλωσσολάστης, που πήρε στα χέρια του την καταφρονεμένη γλώσσα του λαού και την ανύψωσε μαζί με τους Επτανήσιους και τους Κρητικούς σε κοινό αγώνα της βαθύτερης κατανόησης. Δεν υπήρξε μόνο ο σοφός που διοχέτευσε στον τόπο μας τόσες νέες αξίες, ο γκρεμιστής τέλους ενός γερασμένου παρελθόντος. Μα προ πάντων υπήρξε ο άνθρωπος που έζησε μιαν ολόκληρη εποχή με τους πόθους της, με τους καθημούς της, με τις ανησυχίες της και τα φλογερά της όνειρα. Πούδωσε σ' αυτά σάρκα και οστά και επηρέασε όσο κανείς άλλος τη νεοελληνική σκέψη. Έτσι, ο ρόλος του στάθηκε ο ρόλος ενός πνευματικού ήρωα του λόγου, του στίχου και του στοχασμού.

Κατέβηκε στον αγώνα σαν πρωτοπόρος των νέων ιδεών, σαν αναγεννητικής της τέχνης, σαν απόστολος της νέας τάξης, που γνώριζε τις τάσεις και τους πόθους της. Η παλαμική ποίηση, εμπλουτισμένη με τη λεπτόλογη επεξεργασία του αστείρευτου λυρισμού, αποτελεί μια σύνθεση του ηφαιστειακού οικελιανικού οραματισμού και του δραματικού και φιλοσοφικού καθαρισμού στοιχείου.

Με την παλαμική ποίηση και σκέψη κατκτήσαμε την πνευματική ελευθερία και το φιλελεύθερο πνεύμα.

Ο Μεσολογγίτης ποιητής ήταν ρομαντικός αλλά συνάμα και αγωνιστής. Από τη μια εμπνεόταν απ' ό,τι βαθύτερο έκλεινε η ελληνική ψυχή και από την άλλη συνειρμόταν από την αδιάκοπη επαφή του με τις ευρωπαϊκές πνευματικές πηγές, που είχαν ισχυρή επίδραση στη διαμόρφωση της πνευματικής του φυσιογνωμίας. Γι' αυτό και οι αγώνες του είχαν πάρει μια καθολικότερη και πανανθρώπινη προέκταση. Έγινε ο ηγέτης και θεμελιωτής της Νέας Σχολής. Η ποίησή του εκφράζει τις αρχές του νατουραλισμού και της νέας αντιρομαντικής και αντιλογιοτατιστικής ιδεολογίας. Ανοίγει νέους πνευματικούς ορίζοντες στην τέχνη και στο στοχασμό.

Ο στίχος του ξεκινά από τους εσωτερικούς αγώνες του πάνω στα μεγάλα προβλήματα της τέχνης και της ζωής, που μετουσιώνονται σε έργο αισθητικό.

Ο Παλαμάς έχει συνείδηση της υψηλής α-

ποστολής του και του κοινωνικού του προορισμού. Δεν απόφευγε να δώσει στην κατάλληλη ώρα το «παρόν». Ιδιαίτερα όταν διαπίστωνε τους κινδύνους που διατρέχανε τα ιδανικά της ελευθερίας, της δημοκρατίας και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Τα έργα του ξεχειλίζουν από αγάπη για τον άνθρωπο. Αγκάλιαζε τους αγώνες και τα προβλήματά του και ταυτόχρονα προσπαθούσε να συλλάβει το βαθύτερο νόημα της ανθρώπινης μοίρας.

Ο ποιητής σαν γνήσιος πνευματικός ηγέτης, προσφέρει απλόχερα το στίχο του, που άλλοτε γίνεται νυστέρι για το ξερίζωμα της φανατικής προσήλωσης στο παρελθόν, στις προλήψεις, στο τέλμα και άλλοτε πάνω στα μεγάλα προβλήματα του καιρού του, την εκμετάλλευση των εργαζομένων, την καταδυνάστευση της γυναίκας, τη σκοταδική παιδεία και για άλλα πολλά παίρνει το φραγγέλιο του αναμορφωτή.

Ο Παλαμάς είναι και επαναστάτης αλλά και ταυτόχρονα οικοδόμος, όπως φαίνεται στο ποίημά του «Ο Γκρεμιστής».

«Ακούστε· εγώ είμαι ο γκρεμιστής, γιατί εμ' εγώ κι ο χτίστης, ο διαλεκτός της άρνησης κι ο ακριβογιός της πίστης».

Ο Ρουμελιώτης λυρικός και επικός δημιουργός ήταν η συνείδηση του έθνους και του λαού, κάτοχος της δημοτικής, μίλησε στον ελληνικό λαό την εθνική του γλώσσα. Άγγιξε την ψυχή του. Φώτισε τους πνευματικούς δρόμους του έθνους. Έβαλε νέες γερές ρίζες, χωρίς να διασπάσει την ενότητα της Φυλής.

Και έχοντας την αίσθηση του συνόλου της ελληνικής ιστορίας, έμεινε με την ποίησή του τον αρχαίο κόσμο όσο και το βυζαντινό, την κλέφτικη εποποιία και το ακριτικό έπος, την ελληνική παράδοση και το θρύλο του δημοτικού τραγουδιού.

«Μεγάλος ποιητής είναι αυτός οποιού θα συντύχουν στο έργο του όλα τα γενεσιουργά στοιχεία του παρελθόντος, με τις ευγενικές προσπάθειες του παρόντος και τα ελπιδοφόρα μηνύματα του μέλλοντος, που θα ενώσει σε μιαν αδιάσπαστη ενότητα το χθες το σήμερα και το αύριο, που θα γεφυρώσει τα χάσματα, που θ' αδελφώσει τις διαφορές και υψωμένους πάνω απ' τα εφήμερα θα δημιουργήσει μέσα σε μια κοσμογονική επανάσταση πνευμάτων και ιδεών, δίχως προκαταλήψεις και χωρίς υπολογισμούς». Κ. Παλαμάς, Α' Λόγος της «Φλογέρας του Βασιλιά».

Ο ίδιος διασαλπίζει προφητευόμενος:

*«Γίνονται σάλπιγγα, σαλπίζω
απάνω από τους τάφους,
τους πεθαμένους ξαγρυπνώ,
το δρόμο τους ρυθμίζω,
και το κορμί του τωρινού, στο περασμένο δίνω
και φέρνω σας και τ' αυριανό με πρόμη
γέννα ομπρός σας».*

Με αγάπη μελετά την ιστορία της Ελλάδας. Τη μια ιστορία απ' τα βάθη του μύθου ως σήμερα. Έτσι παρακολουθεί άγρυπνα την εθνική πορεία... και «είναι αρχαίος και βυζαντινός, Έλληνας κάθε εποχής και απόλυτα σύγχρονος. Γιατί κλείνει μέσα του τα περασμένα και συνθέτοντάς τα τα κυριαρχεί ιστορικά. Έτσι ορίζει την ενότητα της Φυλής στη συνείδησή του». Ενθουσιάζεται και τραγουδά τα μεγαλεία, θρηνεί για τις πτώσεις. Βλέπει τα ακατάλυτα σύμβολα της αρχαίας Σοφίας και Ευρυθμίας, τους Αθάνατους και τους Ωραίους να φεύγουν στα 1453 απ' την πόλη καταδιωγμένοι απ' την τούρκικη θεομηνία και ζει μέσα στο «Δωδεκάλογο του Γύφτου» τη μεγαλύτερη μέσα στην πραγματικότητα της πτώση του Βυζαντίου. Θρηνεί με ψυχική συντριβή βλέποντας την ώρα που ο Σουλτάνος καβαλάρης μπήκε χαλαστής, όμως προφητεύει με αισιοδοξία το μέλλον του έθνους:

*«Δε χάνομαι στα τάρταρα
μονάχα ξαποσταίνω
στη ζωή ξαναφαίνομαι
και λαούς ανασταίνω».*

Με την अपαράμιλλη μεταπλαστική δύναμη μετουσίωσε σε ποίηση την ιστορία και την πρόσφερε «κτήμα» στη νεότερη Ελλάδα. (Ίαμβοι και Ανάπαιστοι).

Η πατριδολατρεία του Παλαμά έχει ιδιαίτερα γνωρίσματα. Είναι πατριώτης και κοσμοπολίτης.

*«Κι αν κόσμος η πατρίδα μου
κι ο κόσμος μια πατρίδα».*

Και αλλού
*«αμύνεσθαι υπέρ πάτρης
εις άριστος οίωνος».*

Πίστευε στις αρετές της Φυλής και οραματιζόταν αισιόδοξα και προφητικά την αναμορφωσή της.

Η μεγάλη ιδέα, για την οποία είχε ακούσει στο σπίτι του θείου στο Μεσολόγγι, έπρεπε να πάρει θετικότερη μορφή. Η αδικημένη και περιφρονημένη τάξη έπρεπε να κυβερνήσει, καθώς και η παραγιγμένη γλώσσα του λαού να γίνει το κύριο όργανο της ζωής και της τέχνης ολόκληρου του ελληνικού κόσμου. Η αναμορφωτική δύναμη του Παλαμά, διοχετεύθηκε σε όλους τους τομείς, πνευματικούς και κοινωνικούς. Η προσπάθειά του όμως συγκεντρώθηκε στους αγώνες του για την **απελευθέρωση της γλώσσας** του λαού από τη δυναστεία των καθαρευουσιάνων. Σ' αυτόν τον αναγεννητικό αγώνα ο Παλαμάς μαζί με άλλους έγραψε σελίδες ηρωικές (Ευαγγελικά 1901, Ορεστιάδα 1903). Απειλήθηκε ακόμη και η ζωή του από φανατικούς «γλωσσαμύντορες». Μάλιστα παύθηκε για ένα μήνα από τη θέση του Γενικού Γραμματέα του Πανεπιστημίου Αθηνών. Ο Παλαμάς δεν αποθησαύρισε τόσο γλωσσοπαραστατικό υλικό στα σχολεία, όπου φοίτησε χρόνια όσο στο φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον που αναπτύχθηκε. Πρόσχετε τις διηγήσεις των ανθρώπων του λαού. Πρόσχετε τα δημοτικά και λαϊκά τραγούδια κι αποτύπωνε λέξεις διαλεκτές κι εκφραστικές απ' τη γνήσια εθνική γλώσσα.

Δυστυχώς ο Παλαμάς δε διδάσκεται σε καμία φιλοσοφική Σχολή των Πανεπιστημίων και η Παλαμική ποιητική παράδοση έχει τεθεί στο αρχείο. Έτσι οι νεότερες γενιές δε γνωρίζουν τίποτε για κάποια αριστουργήματα της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας, όπως ο «Ασκραίος», «Η Φοινικιά», «οι Αλυσίδες» και τόσα άλλα κορυφαία δημιουργήματα που περιλαμβάνονται στην «Ασάλευτη Ζωή».

Με το '21 αποκτήσαμε την εθνική και πολιτική μας ελευθερία. Με τον Κωστή Παλαμά αποκτήσαμε την πνευματική μας ελευθερία, σπάσαμε τις αλυσίδες της φαναριώτικης πνευματικής τυραννίας.

Ο ίδιος για το μεγάλο Νορβηγό Ίψεν έγραψε τους στίχους:

*«Τι νόημα για σέναν' έχει ο τάφος;
'Η ζωντανός ή πεθαμένος,
όμοια μιλάς και φέγγεις».*

Ο Παλαμάς είναι ο εθνικός βάρδος του ελληνισμού.

Με το 21 αποκτήσαμε την εθνική και πολιτική μας ελευθερία. Με τον Κωστή Παλαμά αποκτήσαμε την πνευματική μας ελευθερία, σπάσαμε τις αλυσίδες της φαναριώτικης πνευματικής τυραννίας

ΑΚΟΥΣΤΙΚΑ ΒΑΡΗΚΟΪΑΣ

Ντίνος Παπαθεοδώρου
Διευθυντής - Ακοοπροθετιστής

ΑΚΟΥΣΤΙΚΑ ΒΑΡΗΚΟΪΑΣ ΚΑΙ ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ ΑΚΟΗΣ

ΑΜΕΡΙΚΗΣ - ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ - ΑΓΓΛΙΑΣ

ΑΘΕΑΤΑ, ΜΙΚΡΟΣΚΟΠΙΚΑ - ΨΗΦΙΑΚΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΣ ΓΕΝΙΑΣ - ΠΡΟΣΑΡΜΟΣΜΕΝΑ ΕΣ ΟΛΟΚΛΗΡΟΥ

ΣΤΗΝ ΔΙΚΗ ΣΑΣ ΑΠΩΛΕΙΑ ΑΚΟΗΣ

(ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥΝ ΜΕ ΤΗΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΚΟΗΣ).

ΛΕΙΟΛΟΓΟΥΜΕ ΤΗΝ ΑΚΟΗ ΣΑΣ ΚΑΙ ΣΑΣ ΠΡΟΤΕΙΝΟΥΜΕ ΤΟ ΚΑΤΑΛΛΗΛΟ
ΑΚΟΥΣΤΙΚΟ ΒΑΡΗΚΟΪΑΣ

ΠΡΟΣΦΕΡΟΥΜΕ ΔΩΡΕΑΝ: ΔΟΚΙΜΗ ΑΚΟΥΣΤΙΚΟΥ, ΚΑΘΑΡΙΣΜΟ ΠΑΛΙΩΝ ΣΑΣ
ΑΚΟΥΣΤΙΚΩΝ, ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ ΚΑΤ' ΟΙΚΟΝ ΑΘΗΝΑ ΚΑΙ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ.
ΔΕΚΤΑ ΟΛΑ ΤΑ ΤΑΜΕΙΑ - ΑΤΟΚΕΣ ΔΟΣΕΙΣ

Κεντρικό: Κατεχάκη 18, 115 25 Αθήνα
τηλ.: 210 6770721-2 fax: 210 6770723 κιν.: 6974 103828
υποκατάστημα: Ερμού & Κορνάρου 2, 105 63 Σύνταγμα - Αθήνα
τηλ./fax: 210 3246116 www.auralcare.gr e-mail: info@auralcare.gr